

# MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

LVI. ÉVFOLYAM

2. SZÁM

BUDAPEST, 1943.

FEBRUÁR

## Gyakorlatiasság a természettan tanításában.

A tanár iskolai munkáját, tehát a tanítást és a nevelést, előszeretettel szoktam hasonlítani valamely síklapokkal határolt sokoldalú testhez. A síklapok tanári munkánk egyes vezető jellemzőit jelképezik; így az egyik lap az értelmi nevelést, a másik a hazafias nevelést, a többi rendre a munkaszeretetre, gyakorlatiasságra, hazafiúi erényekre, a közösségi érzésre való nevelést jelképezi. Ha egy ilyen sokoldalú testet magunk elé teszünk, mindig egy-egy lapja lesz felül; első tekintetre ezt a lapot látjuk, önkénytelenül is erről kezdünk gondolkodni. Ha hosszú ideig ugyanazt az oldalt látjuk is felül, a test többi lapjai azért mind megvannak, csak nincsenek az általános érdeklődés terében, nincsenek éppen a felszínen.

Jelenleg a gyakorlatiasságot jelképező lap van legfelül. Tanításunknak és nevelésünknek ezt a részét tartjuk most a legfontosabbnak. Legyünk iskolai munkánkban gyakorlatiak! Régebbi, humanisztikus irányú nevelésünkben, úgy látszik, nem volt meg eléggé a gyakorlatiasság, s ez oly hibára vezetett, amelynek kára csak most mutatkozott, s érthető, hogy a magasabb irányításra hivatottak fordítottak egyet a végzendő munkát jelképező előbbi geometriai testen. A felső lapon áll a gyakorlatiasság kívánalma, de természetesen az összes többi kívánalmak megmaradnak s csak az avatott szem veszi észre tanításunkban azonnal, hogy munkánk a gyakorlatiasság jegyében folyt le. De bármi legyen is a magasabb irányítás kívánalma, ha minden iskolában a tanítás ugyanazon vezéreszme alapján történik, egységes célú munkánkkal egy magasabb cél, pl. a közösségi érzésre való nevelés szolgálatába állunk. Iskolai munkánk külsőleg most is alig változik meg, nem hagyunk el semmit abból, amit az eddigi, mondjuk évszázados, tapasztalatok helyesnek találtak, csak példáink, apró megjegyzéseink, kirándulásaink stb. változnak meg. Amidőn tehát a gyakorlatiasságról szólnak, nem valami eddig soha nem hallott, vagy nem csinált dologról beszélünk, hanem csak a szakembert érdeklő finom különbségre hívjuk fel a figyelmet. Az ilyen apróságok alakjában átadott gondolatok tanításunkat értékessé teszik. Ez legyen a magyarázata annak, hogy jelen értekezésemben a gyakorlatiasságnak a természettan tanításában való szerepével foglalkoztam.

Mielőtt a részletekre térnék, szükségesnek vélem, hogy a tanítóképzői tanításról néhány szóval megemlékezzem s összehasonlít-



am pl. egy latinmentes középiskolában történendő tanítással. Ha a tanításunkat ismét valamely szögletes geometriai testtel kívánjuk jelképezni, akkor a líceumi tanítást a szabályos geometriai testek valamelyike ábrázolná s arra figyelmeztetne, hogy az általános emberi tudás szóbajöhető területeiről mindenkire nézve egyenlően hasznos ismereteket, készségeket, nevelési értékeket kell nyújtanunk. A tanítóképzői tanítást ellenben sokoldalú, gúlaszerű test ábrázolja, melyről tudjuk, hogy mindig az alapján áll meg a legbiztosabban s felénk az oldallapjait mutatja, melyekre a tanítói hivatás szempontjából különösen kívánatos követelményeket írunk fel. Így ezeket: a hivatás szeretetére való nevelés, az áldozatos munkára való készség kifejlesztése, a falu szeretete, az önnevelésre való szoktatás, a tanítói munka gyakorlásához szükséges sokféle tárgyi ismeret megszerzése.

A fizika tanításával kapcsolatos gondolataim a tanítóképzői természettan tanítására vonatkoznak. Mit tegyünk, hogyan járjunk el, mi legyen a célunk akkor, amidőn a *tanítóképzői* fizika tanításában a gyakorlatiasságot akarjuk különösképen kiemelni? Erről kívánok majd szólni.

Előbb azonban elintézzük azt a kérdést, hogy van-e valójában külön tanítóképzői fizika?

A nem tanítóképzőben tanító szakemberek körében általánosan uralkodó az a nézet, hogy fizika csak egyfajta van, éspedig az a tudományos ismeret-komplexum, amelyet ilyen cím alatt a fizikai kézikönyvek felölelnek. Nem beszélhetünk, mint mondják, külön középiskolai, egyetemi, stb. fizikáról, noha mindenütt mást, vagy másként tanítanak fizika címen. A tanítóképzői fizika sem lehet lényegileg más, mint maga a fizika tudománya, annak szűkebb vagy terjedelmesebb kivonata.

Az újabb tudományágak úgy keletkeznek, hogy valamely jelenségcsoporttal annyit foglalkoznak az illető tudományág hivatott művelői, amíg a megfigyelések anyaga, a felismert s jelentős törvényszerűségek száma annyira felszaporodik, hogy a jelenségcsoporttal való foglalkozás egész embert kíván, aki teljes tudományos felkészültségét, idejét s invencióját teljes mértékben kénytelen is erre a jelenségcsoportra fordítani. Mondható valami hasonló arról a fizikáról is, amit a tanítóképzőben tanítunk. Érezzük, hogy a tanítóképzői fizika pl. a középiskolai fizikától különböző, egy más, külön diszciplína, azonban képzők belső életével nem ismerős, de a fizikában egyébként szakembereknek nehéz volna ezt pár szóval igazolnunk.

A fiatal tanár nagyon hajlamos abban a felfogásban tanítani a fizikát, amelyben ő tanulta a középiskolában, a főiskolán vagy az egyetemen. Ezen természetesen nem is lehet csodálkozni. Azokat a meggyőző erejű kísérleteket, amelyeket ő maga látott, azokat a logikus okoskodásokat, melyeket megcsodált, maga is szeretné tovább adni, tanítványainak bemutatni s vinni őket arra az útra, amelyre őt is vitték: a tudomány megismerésére, fel-fel a legmagya-



sabb csúcokra! A fiatal tanár szemében a tanítóképzői fizika nem egyéb, mint azoknak a fizikai ismereteknek az összessége, amit a tanítójelölttel meg lehet, vagy meg lehetne értetni. Ha tehát valamely fizikai megismerést sikerül annyira leegyszerűsíteni, így okoskodik, hogy azt növendékei jól megértik, hajlandónak mutatkoznék azt az anyagot a képzőben tanítani is. A fiatal tanár, de azok is, akik csak a középiskolai fizikatanítást ismerik, abban látják a tanítóképzői fizikát, hogy le kell a kellő nívóra egyszerűsíteni azt az anyagot, amit a középiskolai tankönyvek feldolgoznak. Az, amit a tanítójelölt már nem érthet meg, az az, amit el kell hagyni a középiskolai anyagból; ami visszamarad így, az lenne a tanítóképzői fizika. Időbe kerül, míg a kezdő tanár előtt világosan áll a helyes út, mely szerint a tanítóképzői fizikatanítás célja ne legyen a *tudomány* felé való törekvés, tehát ne arra törekedjünk, hogy minél messzebb jussunk előre e tudományban, hanem állapítsuk meg azt, hogy a leendő tanítónak mire lehet szüksége majd, s ezt a szükséges alapossággal, s a népiskolában használatos tanítási módszerrel tanítsuk meg. Egy hasonlattal világítom meg elgondolásomat. A középiskolai tanuló együtt halad a tanítójelölttel bizonyos ideig a hegycsúcs felé. A tanítójelölt a lombosfák övéen megáll, és nem lemarad, s felkutatja töviről-hegyire az erdőt s teljes aprólékossággal megismeri a környéket. A középiskolai társa a csúcok felé törekszik, feljut oda s onnét messze vidékre ellát. A megismert nagy területet azonban csak ritka esetben ismerheti meg azzal az alapossággal, mint tanítójelölt társa az alacsonyabb régiókat.

1. A gyakorlatiasság elvének teszünk eleget akkor, amikor csak azokat a fizikai ismereteket tanítjuk a képzőben, amelyeket a tanító értékesíthet iskolai vagy iskolán kívüli tanításában. Törekvésünk tehát az, hogy mindarra, amire a tanítónak oktatói és nevelői munkája közben szüksége lehet, oly fokban megtanítsuk, hogy tanítványai érdeklődő kérdéseire mindenkor meg tudjon tudományos tévedésektől mentesen felelni.

Amidőn a tanítóképzői fizika anyagát, tanítási módját, az egyes tanítási egységek kapcsán felvetődhető nevelési, vagy önnevelési kérdéseket megállapítjuk s a való életre alkalmazzuk, mindig a tanító leendő munkájára gondoljunk. A népiskola belső életének ismerete nem csak hasznos, hanem elengedhetetlen is.

Hogy a tanítóképzői fizika egyes részleteiben mint tér el a középiskolai, tehát a liceumi fizikától, arra most nem térek ki, hanem csak megismétlem, hogy a gyakorlatiasságot csak úgy szolgáljuk, ha a tanítóképzői fizikát tanítjuk még akkor is, ha tankönyvünk a líceumok számára írt könyv lenne is.

Mindezeket azért tartottam szükségesnek elmondani, mert ezekben az alap gondolatokban benne foglaltatnak további teendőink is. Eljárásainkat, a tanítandó anyag kiválasztását, a feldolgozás módját, az egyes órák különleges színezetét mind-mind ennek a főcélnek az állandó szemelőtt tartása határozza meg.



Egy konkrét példával világítom meg, hogy mint szolgálom a tanítási anyag kiválogatásával, vagy annak más-más súllyal való szerepeltetésével a gyakorlatiasságot, vagyis most azt, hogy csak gyakorlatilag értékesíthető fizikai ismeretekre tanítsuk tanítványainkat. Arról van szó, hogy mit és mennyit tanítsunk az atomfizikából és pl. a mechanikából. Az erre a kérdésre adott felelet, úgy tapasztaltam, a tanár működési éveinek számától függ. A fiatal tanár az atomfizikából tanítana többet, az idősebb bölcs mértékletességgel mindkettőből körülbelül ugyanannyit. Legkényelmesebb lenne ennek az utóbbi álláspontnak az elfogadása. Érvek: az atomfizika nyújtotta új világszemlélet ismeretére minden művelt embernek szüksége van; a mechanika különösebb ismerete ma már nem szükséges, hisz már idejét multá az a felfogás, hogy mindenféle jelenséget a mechanika törvényeivel lehet megmagyarázni. Tanítsuk azért az atomfizikát is a kellő terjedelemben. S ha most a pedagógiai elmékedéseinkből kihagynók az időt, ami a sűrűlódást vagy a közegellenállást jelenti a fizikai jelenségekkel összehasonlított pedagógiai folyamatokban, akkor igen szép és tetszetős megoldását adhatnók a kérdésnek. Ki lenne elégtve mindenki, csak az nem, akinek a dolgokat meg kellene tanulni. Ha azonban a pedagógiai elmékedéseinket nem az ideális esetekre fejtjük ki csupán, hanem a fizikus szokása szerint folytatjuk a valóságos viszonyok figyelembevételét. — ami most azt jelenti, hogy az idővel is számoljunk — akkor már munkánk nehezebb. Választanunk kell, aminek eredménye: vagy ezt, vagy am azt. Nézetem szerint a mechanika szükségesebb a tanítói hivatás szempontjából, mint az atomfizika. Ezért a mechanikát részletesen tanítom, az atomfizikára alig marad idő.

De magától értetődik, hogy más lesz a mechanika tanítása a képzőben, mint lenne a líceumban, vagy mint amilyen az ipari szakiskolákban. Nézzünk csak egy példát. Az emelő tanításáról van szó. A tanár nem csak arra gondol, hogy IV-edéves növendékeit az emelő törvényeire megtanítsa, hanem ott lebeg előtte, hogy az elemi iskolai oktatásban értékesíthető ismereteket kell nyújtania. Tanítása azonban ne legyen nivótlan, nyújtson a növendék számára is érdekes és új ismereteket. Minden olyat megtanítsa az emelőről, ami lehetővé teszi, hogy a növendék uralkodni tudjon a népiszkolai anyagon, tehát sokkal többet tudjon róla, mint amennyit tanítania kell. Persze az anyag ilyen feldolgozására időre van szükség, de én szívesebben fordítom erre az időm, mint pl. olyan részre, amely csak a növendéknek a tudományban való előbbre haladására vezet, de azokat az ismereteket nem használhatja fel közvetlenül tanítói munkájában. Így ha felvetődik a kérdés, mit vegyünk szertárunk részére, szpintarizkópót-e, vagy emelőt, már nincs is mit gondolkozni: inkább emelőt!

Ezzel kapcsolatban már egy egészen a részletekre vonatkozó megjegyzést teszek. A főszemléltető eszközünk nem a szertárakból jól ismert gyári taneszközünk, hanem egy erős rúd és egy balta. Volt idő, amikor én is könyveket emelgettem az asztalon egy vonal-



zóval, vagy vékonyabb faléccel. Egy alkalommal véletlenül egy kapanyél került elő s azzal végeztem a szükséges bevezető kísérleteket. Könnyedén emeltem fel vele a könyvekkel telt szekrényt, a padot, melyen ketten is ültek s magam csudálkoztam legjobban, hogy milyen könnyen ment ez. Ez az élmény, mely mintegy 25 év előtt történt meg velem, gondolkodóba ejtett. Én a fizikus, aki az emelő törvényeivel valóban a legtökéletesebben tisztába voltam, még soha nem éreztem azt a meglepő különbséget, amit a kétféle méretben végzett kísérlet mutatott. A népiskolai tanuló először tanul az emelőről, ránézve csak egyszerű játék az asztalon végzett kísérlet. A népiskolai tanítás abból induljon ki, hogy a tanulóval felemeltetjük emelővel a szekrényt s mikor tapasztalja, hogy a megmozdíthatatlannul súlyos szekrényt milyen könnyen tudja felemelni, akkor valóban fogja érdekelni a kérdés: miért, hogyan lehetséges ez?

A népiskolai tanítás mindig tapasztalatból induljon ki, a tapasztalatot magyarázzuk meg, s a megállapított törvényszerűséget használjuk fel a gyakorlati életben. Aki ezt az emelővel végzett kísérletet látta az iskolában, a gyakorlatban is fogja majd alkalmazni. Ha a lakásban fel kell emelni a szekrényt, hogy a szőnyeget a lába alá telessük, elővesszük az erre a célra tartott erősebb farudat; az ajtót kell megolajoznunk, elővesszük a baltát, élét a kinyitott ajtó alá toljuk s a baltát nyelénél fogva emelő módjára működtetjük.

A képzői fizika-tanításunk ekkor gyakorlati volt, mert értékesíthető ismeretekre tanítottuk növendékeinket.

2. A fizikai ismeretek egy más fajtája olyan, hogy csak a gyakorlati alkalmazások megértésére szolgál s felhasználni, alkalmazni magunk nem tudjuk. Amidőn ezeket tanítjuk, szintén a gyakorlatiasság szolgálatában állunk. Az elektromos mérőműszerekkel a népiskolát végzett ember is fog találkozni az életben. A gyakorlatilag szükséges ismereteket majd csak akkor fogja megtanulni, de az iskolában szerzett tapasztalatok könnyebbé fogják tenni a megértést. A népiskolában azt tesszük világossá, hogy az áram segítségével hogyan lehet megmozgatni valamit. Az ottani kísérleteink tehát arra vonatkoznak csak, hogy ez a tény világosan álljon a tanulók előtt. Ha ezzel az ismerettel kezdí majd az újabb tudnivalók megtanulását, munkája nem csak könnyebb, de eredményesebb is lesz. És ha a képzői fizika-tanításunkkal azt mozdítjuk elő, hogy jól tudja a tanító tanítani az elektromosságtan elemeit, akkor is a gyakorlatias fizikatanítás ügyét szolgáljuk. De ha ez a célunk, akkor bizonyára egész másként kell az elektromosságtant tanítanunk, mintha a növendékeink tudományos fizikai vagy elektrotechnikai ismereteinek gyarapítása a célunk. E cél sikeres elérése érdekében szükséges lenne a fizika líceumi tantervében felvett anyagot kissé megrövidített formában tanítani a tanítóképzőben. A fénytalálkozás, a fényelhajlás, a fényásvány jelenségei és a velük kapcsolatos ismeretek egész bátran elhagyhatók lennének, mert nem szolgálják a tanítóképzést. De hogy félreértés ne essék, megismétlem, hogy nem azért.



mintha az általános tudás szempontjából, vagy a fizikai tudományokba való mélyebb bepillantás szempontjából nem volna értékes, hanem azért, mert a rendelkezésünkre álló időt mindig inkább az elemi iskolai tanítás érdekeit előmozdító ismeretek nyújtására kívánjuk fordítani.

Egy más olyan példát is említek, melyben a megszerzett fizikai ismeret nem arra szolgál, hogy az a tanuló, vagy a felnőtt a mindennapi életben, mondjuk valamely munka ügyesebb elvégzésére, alkalmazza, hanem a kenyérkereső munkájában alkalmazott s ott szabályként ismert előírások igazi megértését segíti elő. A hajcsövességről tanítandókra gondoljunk példaképen. Miért nedves a ház fala? Így vetjük fel a problémát a népiskolában. Erre a kérdésre akarunk feleletet adni, felhasználván a tanulók tapasztalatait s a végzett kísérletek közben nyert újabb ismereteket. A megtanult törvényszerűséget a gazdaságtani ismeretek elmélyítésére használjuk fel akkor, amidőn magyarázatát adjuk annak, hogy mi történik tulajdonképpen a földben, ha azt felszántjuk. Magyarázatát adtuk a gyakorlati életben jól ismert gazdálkodási szabálynak. A népiskola szempontjából a hajcsövesség tárgykörében ezek a fontos kérdések, s ezért a képzői tanításunkban a kapilláritás tanítása közben az ezzel kapcsolatos tényeket tesszük világossá. Azokat az elméleti fejtegetéseket, amelyek a hajcsöves emelkedés vagy süllyedés megmagyarázását célozzák, csak futólag vesszük, vagy esetleg teljesen el is hagyjuk. Bármennyire érdekesek is a kapilláris jelenségei, pl. a szappanbuborékok s velük való kísérletek, vagy mondjuk az ezekre vonatkozó s egyszerű eszközökkel érthetővé tehető feladatok, ezekre nem fordíthatunk sok időt.

Gyakorlati lesz tehát fizikai tanításunk akkor is, ha olyan ismeretekre tanítjuk meg növendékeinket, amelyek egy további tanulmány megérthetését teszi lehetővé.

Felvetődik ezekután a kérdés, mi lesz ekkor a fizikatanítás más céljaival? A világ szerkezetének a megismerése, a kérlelhetetlen vagy olykor kegyetlen törvényszerűségek közötti bámulatos összhang felismerése, a mennyiségi törvények csodálatos termékenységének a megismertetése elmaradjon-e a gyakorlatiasságra való törekvés miatt? Nem! Éppen abban van a tanár ügyessége, vagy éppen abban áll a tanítás művészete, hogy az egy célra való törekvés közben a többit sem hanyagoljuk el, hanem mindegyiket a kellő súllyal érvényesítjük. Azért van a tanárnak sokszorosan nagyobb tudása, hogy ez képessé tegye őt ennek a feladatnak a megoldására.

3. Eddig főként olyan célok eléréséről volt szó, amelyek tanítványaink leendő hivatását szolgálták. A fizikai ismeretek nagy része azonban csak növendékeink tudását gyarapítja anélkül, hogy azokat közvetlenül felhasználhatnák a népiskolai tanításban. Ezeknek az ismereteknek a nyújtásában legyünk szintén gyakorlatiak; csak gyakorlati módon, a gyakorlati életben hasznosítható dolgokat tanítsunk.

Nézzük most egy kissé közelebről a tananyagnak azt a részét.



melynek tanítása közben különösebben kiemelkedik gyakorlatiasságra való törekvésünk.

A mechanika törvényeit a gyakorlati életben használatos eszközök működésének megfigyeléséből vonjuk el s törvényeit a gyakorlati életre alkalmazzuk. Az egyszerű gépek, emelő, csiga, csigasorok, daruk stb. mindig abban a beállításban szerepelnek, hogy megkönnyítik az ember munkáját, vagy éppen lehetővé teszik valamely munka elvégzését. A mechanikai törvények egyszerűbb felírására használjuk a matematikai képleteket. A törvények megállapítása azonban gyakorlatilag történik, nem pedig valamely alaptételből indulva matematikai dedukciók révén. A Newton-féle alaptörvényeknek nem tulajdoníthatunk különösebb fontosságot, mert hiszen nem használjuk fel azokat mechanikai igazságok levezetésére.

A ballisztika tanítása a legszebb gyakorlati célt, a honvédelmet szolgálja. Igaz, hogy a honvédelmi ismeretek körében tanulnak növendékeink a lőtanról, azonban az igazi helye ennek mégis csak a fizika. A hajításról szóló tanításegység körében mint gyakorlati alkalmazásról szoktunk megemlékezni a lövedékeknek levegőben végzett útjáról. Ennél sokkal többet kellene tennünk a gyakorlatiasság terén, a honvédelem szolgálatában, mint eddig tettünk. A fizikai szertárban helyet kellene foglalniok olyan harci szerszámoknak, melyekkel növendékeink későbbi katonáskodásuk folyamán találkozhatnak. Bizonyára katonai szempontból is hasznos lenne az olyan összefoglaló óra, melyben pl. a puska egyes részeit abból a szempontból néznénk meg, vagy figyelnök meg működésüket, hogy azok az egyszerű gépek melyik csoportjába tartoznak. A lövedékek útjának a megbeszélése, a fegyverek célzó berendezése, az ágyúval való lövés nem látható célokra, a repülőgépekre való lövés, bombázás repülőgépekről látható földi célokra, ezek mind-mind olyan kérdések, melyek nemcsak érdeklik tanítványainkat, hanem amelyek áttekintő ismeretére minden leendő katonának szüksége is van. Nem kell arról külön beszélnem, hogy milyen értékesek lehetnek azok az ismeretek, amiket pl. a fegyverrel való célbalövésről az iskola padjain tanul meg a leendő katona. A ballisztika tanítására tehát szívesen fordítanék időt, hogy necsak leíró módon lehessen azt tanítani, hanem úgy, mint a fizika többi részét is tanítjuk, tehát kísérletileg.

A gyakorlatiasság mutatkozik meg tanításunkban akkor is, amidőn pl. a távolságmérő optikai berendezésekről, a különféle kutak szerkezetéről, a kémények szerepéről részletesebben szólunk, mint az általánosan szokásos. A kutakkal, kéményekkel, mint háza tájékának rendben tartóival bizonyára lesz majd dolga a tanítónak magának is. Megismertetjük a vidéken használatos kutak szerkezetét, figyelmeztetjük őket, hogy mire kell vigyáznunk azok használatakor, melyik részük szokott elromlani, mire vigyázzunk, ha azokat meg akarjuk javíttatni. Ha ilyen kérdéseket is érintünk röviden, akkor tanításunk gyakorlati, mert pénzzel mérhető értékes ismeretet nyújtottunk. A leányokat tanítsuk meg a villamos háztartási eszközök helyes használatára, rendbentartására s esetleg megjavítására.



4. A gyakorlati értékű ismeretek egy fajtájának ismertetőjele az, hogy pénzt jelentenek ismerőjének. Szóljunk ezekről is, bár jelen értekezésemben nem ilyenekről kívántam szólni. Inkább az eszményi gyakorlatiasság lebeg szemem előtt, mint ez utóbbi fajta, amelyet anyagiasság gyakorlatiasságnak lehetne nevezni.

A tanár más foglalkozású embertől abban különbözik, hogy tudományát, még akkor is, ha azt igen nagy anyagi áldozatok révén szerezte, ingyen szokta továbbadni. Az iparos, a kereskedő, az ügyvéd féltékeny tudományára, mert hisz kenyérkeresete, jövedelme függ attól, hogy azt, amit ő tud, más ne tudja. Egymásnak sem árulják el módszereiket, értékes dolgokat csak pénzért adnak. Ez az általános emberi vonás lehet az oka annak, hogy a tanároktól, mondjuk pl. népszerű gazdasági előadásokon hallottakat bizalmatlanul fogadják; népünk csipkedő természetű tagjai szerint nem lehet az igazán értékes tudomány, amit ingyen osztogatnak. Igyekezzünk ilyen pénzt jelentő ismereteket is nyújtani növendékeinknek, hogy azok tovább adhassák azokat s megtanulják tőlük a falu lakói is. Legjobban emelkedik a tanító tekintélye, ha a falu valamelyik lakója, szegény vagy gazdag, azt mondja róla, hogy ezt, vagy azt a jövedelmet hozó tudást a tanítótól tanulta. Azt is mondhatnók ezzel kapcsolatban, hogy az iskola ne neveljen az anyagiasságra, legyünk mindenben és mindenkor idealisták, amint azok voltak elődeink is. Ezek is maradunk mi mindig, s ez a látzólagos anyagiasság megint csak eszköz lehet a főcél elérésére, arra, hogy a falu népe hallgassa meg és fogadja meg tanításunkat. Ha tehát a fizika tanításában arra is törekszünk, hogy végső elemzésben a falu pénzbelileg is értékes ismeretekhez jusson, akkor is a gyakorlatiasságra nevelünk.

Egy példát mondok el az életemből, amely kb. 25 évvel ezelőtt történt velem. Egy jónevű tekintélyes orvos panaszkodott, hogy röntgengépe, amely eddig kifogástalanul működött, felmondotta a szolgálatot, pedig nem csináltak vele semmit, csak egyik helyről a másikra vitték. Érdeklődöm a szimptomák iránt s az orvos szavából kivettem, hogy a röntgenlámpa nem azon a felén zöld, amelyen rendes működése közben szokott lenni. Bár én magam addig nem láttam valóságban működő orvosi röntgenfelszerelést, a hibát egy pillanat alatt megláttam. A Crookes-féle csővel való kísérletezéseinkből ismeretes volt ez a jelenség, amely az áram irányának megváltoztatásakor jelentkezik. Láttam, hogy az áram irányát kell csak megváltoztatni. Az orvos hamar megtalálta, hogy melyik két zsinort cserélték fel az áthelyezés alkalmával s a gép újra jól működött. Ettől a pillanattól kezdve kiváló fizikus lettem nemcsak az orvos szemében, hanem azok szemében is, akiknek elmondotta, hogy éppen vissza akarta küldeni a gépet és én azt rendbe hoztam.

5. A világ rohamosan halad. Ötven évvel ezelőt elegendő volt a falusi ember számára, ha az életben szerepet játszó tüneményekről felvilágosította őt az iskola. A lidércfényről, a villámhárítóról, a villámcsapásról, a szivárványról, a hengeres és a szivattyús kútról



az ártézi kútról, a fényképezésről, a gőzgépről, a motorról, kerékpárról, a szemüvegről kellett csak felvilágosítást adni a tanítónak. Ma az autó, a villamos világítás, a repülőgép, magas feszültségű áram, a rádió, a kvarclámpa, a traktor, az öngyújtó, a világító festékek, torpedók, légtorpedók, a mozgóképek és az ezekre vonatkozó ismeretek érdeklik az embereket s a tanulókat is. Ma jóképzettségüknek kell lennie a tanítónak, hogy kellően megállja a helyét. Honnan vegye a tanító, vagy a tanítójelölt ezeket az ismereteket? Ha nem ismernék az iskolák túlterheltségét, hajlandók lennénk azt mondani, hogy a tanítóképzők tekintsék kötelességüknek ezeknek az ismereteknek a megtanítását. Az iskola nem taníthatja meg növendékét mindarra, amire annak szüksége lesz az életben; mi sem tehetjük ezt. Fizikatanításunk olyan legyen, hogy képessé tegyék tanítványainkat ezeknek az ismereteknek önképző munkával való elsajátítására. Persze, erre megfelelő segédkönyvekre lenne szükség. Hiányzik az irodalmunkból olyan, a fizikát tárgyaló könyv, amely a *tanító számára* összegyűjtve nyújtaná azokat a fizikai ismereteket, amelyek a tanítót érdekelhetik. Nem a tanítások lefolyását is adó s tárgyi ismereteket is bőségesen nyújtó vezérkönyvre gondolok, hanem valami olyan könyvre, amely az iskolai tankönyvre építve tovább halad s nem tankönyvszerűen tárgyalva, a működő tanítót bevezeti a fizikai ismeretek további rejtjelmeibe. Fizikatanításunk gyakorlatias lesz akkor is, ha a növendékeinkben felébresztjük a vágyat ilyen különleges kérdésekkel való foglalkozás iránt.

Már a tanítóképzőben meg kell tanulnia a leendő tanítónak, és pedig gyakorlatilag, a vetítógép, az iskolai filmvetítógép kezelését s e gépek minden csinja-binját. De a gyakorlatias képzői fizikatanításhoz hasonlóan kell kiterjednie a fényképezés gyakorlatára, a hagszerek, különösen az orgona szerkezetének gyakorlati úton való megtanítására is.

6. A középiskolákban szokásosak az ú. n. aerokörök és rádiókörök. Nézzük ezeket a tanítóképzők szemszögéből. Első kérdésünk az, hogy szolgálják-e ezek, — és ha igen, mennyiben — a tanítóképzést? Hogy közvetett úton, a tanítóképzés szolgálatában is állnak, az bizonyos. Értékes, a tanítói munkában is felhasználható ismeretekre tesznek szert a tanulók ezekben a körökben folytatott önálló munkásságuk közben, az is bizonyos. A középiskolákban a tanulók pályaválasztásába is belejárhatnak s alkalom nyílik a pilóta pályára alkalmasak, vagy kiváló konstruktőrök kiválogatódására. Rádiószakértők nevelődhetnek a rádiókörökben. Itt kezdek a jövő világ nagy technikusai első szárnypróbálgatásait, amint nagy íróink is az önképzőkörökből indultak útjukra. De a tanítóképzés szempontjából tekintve a dolgot, ép azért nem kívánatos, mert eltereli a tanítói pályáról az önálló munkára képes és rendesen szorgalmas tanítványokat. Ha tehát ilyen köröket vezetünk is, célunk az legyen, hogy ezek a) a honvédelem, b) a tanítói hivatás szolgálatában álljanak. A híradó szolgálatban való jártasság csak hasznára lehet minden tanítónak, mert háború esetén igen értékes szolgálatot végezhet



a haza s ezzel saját családja megvédésére. Az aerokörben és a rádiókörben végzett gyakorlati, manuális munkáknak is megvan a maguk haszna: képessé teszik a növendékeket a kísérletek összeállításokhoz szükséges ismeretek gyorsabb elsajátítására.

Hogyan állítsuk az aerokörökben folyó pl. modellezési munkát a tanítóképzés szolgálatába? Olyan repülőgép-modellt készítsünk, szól a feladat kitűzése, amellyel a népiskolában jól lehessen szemléltetni pl. a motoros repülőgép főrészzeit, s a kormányzókészülékek működését. Vagy hasonló célból készítsünk vitorlázógép-modellt. A tanulók munkára serkentésében tehát nem a rekordteljesítésekre való törekvés a cél, hanem az iskolai tanításunkat szolgáló jó szemléltető eszköz előállítására. Ha nem is érünk el valamiben, pl. időben, távolságban, sebességben, méretben, stabilitásban, stb. külön eredményt, mint más aerokör munkásai, a munkánk értékesebb lesz, mert gépünk a megértést jobban szolgálja, bár sokkal lomhább, mint középiskolai aerokörben készült fürge társa.

7. A munkáltató oktatás és a gyakorlatias fizikatanítás kapcsolatáról is kívánok szólni. A munkáltatva végzett tanítást nem kell minden esetben egyúttal gyakorlatiasnak is tekintenünk. Ha pl. a cgs-rendszerbeli egységeket a tágabb értelemben vett munkáltató eljárással tanítjuk, tanításunk nem lesz a gyakorlatias fizikatanítás tipikus példája. A g meghatározására végzett munkáltató tanításunk, bár minden csoport külön elvégzi, és nemcsak szemléli a kísérletet, mégsem lesz olyan gyakorlatias fizikatanítás, mint a milyenről eddig szoltam. Ha azonban Ohm törvényét, az elektrotechnika Pythagoras-tételét tanítjuk munkáltatva, a gyakorlatiasságot szolgáljuk. Megértetjük olyan összefüggést, amelyre az elektromos jelenségek gyakorlati alkalmazásában igen gyakran van szükségünk. Kívánságunk mindenkor csak az, hogy a lehető legtöbb tanítási egységet, tehát azokat is, amelyek a gyakorlatiasságot szolgálják, a munkáltató tanítási eljárással tudhassuk tanítani. Ehhez szükséges: a megfelelő helyiség, a taneszközök elegendő példányszáma és az eszközök rendbentartásának a biztosítása.

A több példányban meglevő eszközök olyan rendbentartása, hogy azok a tanulók kezében bármikor üzemképesek legyenek, olyan munkát kíván, melyre régebbi iskoláink szervezői akkor nem gondoltak. A munkáltató oktatási eljárás elterjedésében észlelhető stagnálás okát abban látom, hogy kevés intézetnél van meg a lehetőség ennek az akadálynak az elhárítására. Minthogy most nem a munkáltató eljárással foglalkozom, csak úgy közbevetőleg teszem azt a megjegyzést, hogy vezényszóra lehet ugyan kísérletezni, de az ismereteket keletkeztetni nem lehet. Tartózkodjunk tehát a munkáltató kísérletezésnek ilyen kivitelétől; végezze minden csoport önállóan, a másiktól függetlenül, a munkáját.

8. Fizikatanításunk gyakorlatias lesz már azzal is, ha gyakorlati módon, tehát kísérleteztetve tanítjuk. A kísérletezés azonban lehetőleg olyan eszközökkel történjék, amelyeneket a népiskolában is



használhat majd a tanító. Ennek az elvnek fontosságát nem kell különösebben igazolnom.

Mik legyenek a használandó eszközök s hogyan szerezzük meg azokat? Erre a kérdésre vonatkozó elgondolásaimat *Fizikai Gyakorlatok* című könyvemben részletesen is kifejtettem, s most csak az alap-gondolatot ismétlem meg. Meg kell tanítani növendékeinket valóban használható taneszközök készítésére s az ilyenekkel való kísérletezésre. E cél elérésére nem a kézimunka órát kellene megjelölni, hanem a fizikai gyakorlatok óráit. De hogy az a vád ne érhesse, hogy a fizikai órákból, ahol még is csak szellemi ismereteket kell tanítanunk, közönséges, ú. n. műhely-gyakorlati, tehát csak a kézügyességet fejlesztő órákat akarok csinálni, legyen szabad kitérnem tanári működésem alatt szerzett tapasztalataimra.

Mikor mint egészen fiatal tanár tanítani kezdtem a fizikát, rögtön azt vettem észre, hogy kevés a gyakorlati ismeretem. Az elméletben otthon voltam s teljes odaadással foglalkoztam az elméleti fizikával. A fizikai tanításaimmal nem voltam megelégedve, magyarázataim közben tömegével léptek fel agyamban olyan részletkérdések, amelyekre nem tudtam magamnak feleletet adni. Éreztem, hogy gyakorlati ismereteim nagyon is hiányosak. Megkezdődött a szertári munka; megtanultam a gyári taneszközökkel való kísérletezés apróbb fogásait. De most meg más baj jelentkezett hamarosan: nem volt meg a szükséges taneszköz. A kísérletet pedig nagyon szerettem volna bemutatni, mert magam is kíváncsi voltam rá, hiszen én sem láttam még. Ha most utólag meg kellene állapítanom, hogy mi volt az, ami munkára serkentett, akkor ezt a kettőt jelölném meg: mindenáron be akartam mutatni a kísérletet, és magam is tanultam az előkészítés közben, mert hisz fizikai ismereteim bővültek, vagy kipróbáltam valamilyen, a tanítási módszerre vonatkozó gondolatot.

Így jutottam arra a gondolatra, hogy elkészítem a hiányzó kísérleti eszközöket. A fiatal tanárok buzdítására emlitem meg, hogy erre a célra havi 10 koronát fordítottam saját fizetésemből. A kitervezett és elkészített eszközeimet kezdtem többrebecsülni, mint a gyári eszközöket. Velök jobban tudtam a növendékekkel megértetni a megtanulandókat. Ez érthető is, hisz a tervezésnél arra törekedtem, hogy a lényeges rész látható legyen s a működés közben azt lássák, amit éppen be akarok mutatni. Tanításaimat nem a kész eszközökhöz kellett alakítanom, hanem az elgondolt menetben a nehezebb gondolatok megértéséhez készítettem a kísérleti eszközt. Az az öröm, amelyet az ilyen eszközökkel végzett s mindig eredményes tanítás okozott, mindig az iskolához kötött, s a tanítás mindenkor szenvedélyes kedvtelés volt. Az idegen szemlélő azt mondta, hogy kötelességét teljesítő tanár voltam, pedig nem az erre való törekvés volt a mozgató erő, hanem az az öröm, amit az öngyártotta eszközökkel való kísérletező tanítás okozott. Később, amikor saját tanulmányaimban a megértéshez szintén szükséges lett valamely kísérletnek az elvégzése, mindenkor tudtam összeállítani olyan esz-



közöket, melyekkel saját ismereteimet értékes, a további elméleti fejtegetések megértésére szükséges tapasztalatokkal egészítettem ki.

Érthető ezek után, hogy azokat a kézügyességi ismereteket, amelyek népiskolai szemléltető eszközök, így fizikai tanszerek előállítására szükségesek, a jó tanítóképzés elengedhetetlen kellékeinek tartom. Éspedig nem azért, mert ez vagy az a pedagógus is annak tekinti, hanem azért, mert egy egész élettapasztalat tanított meg rá. Ha tehát a gyakorlatias fizikatanításról szölok, nem maradhat el az erre vonatkozó, nézeteim megemlítése sem. Nem aszталos, vagy lakatos műhely lesz tehát az iskolából, sem tanszerkészítő üzem, hanem olyan laboratóriummal bővül ki a fizikai szertár, melyben a népiskola számára alkalmas taneszközök születnek meg.

Sokat gondolkoztam azon, hogyan lehetne elérni azt a célt, hogy mindezeket a kézügyességi ismereteket általánosan is megtaníthassuk a képzőkben, vagy a működő tanítókkal megismertethessük. Szükséges lenne a gyakorlati kipróbálásra, mint az a munkáltató tanítási mozgalom újjáébredése idején a középiskolában történt, néhány tanítóképzőben, erre berendezkedve, az elvégezhető anyag maximumát megállapítani. Ezekben az iskolákban állandóan kiállítva volnának megtalálhatók azok az eszközök, amelyeket elkészíthet a tanító, Végeredményben olyan múzeum félére gondolok, melyben csakis a tanító által elkészíthető s a használhatóság feltételeinek megfelelő fizikai eszközök lennének kiállítva. Persze könnyen hozzáférhető helyen, s működésben. Lehetne az valamely mintaiskola mintaszertára is.

A gyakorlatias fizikatanítás egy más előmozdítóját is lehet kihamozni azokból, amiket előbb elmondtam. A kitartó munkára serkentő dolgok közül a másodikat abban jelöltem meg, hogy tanszerkészítés közben magam is sokat tanultam. A jó tanári munka biztosítására gondoskodni kell tehát a tanár tudományos szükségleteinek kielégítéséről is. Ez tartja ébren a tanár érdeklődését a tárgya iránt, s ez fogja a legjobb és legbiztosabb módon arra kényszeríteni, hogy az iskolában is jól végezze munkáját, hiszen valamely tudománnyal való foglalkozás azt is magával hozza, hogy szívesen vagyunk hajlandók annak kérdéseit mindenkivel megbeszélni. Örömmel is tanítjuk. Az eredményes gyakorlatias fizikatanítás megvalósítása is csak a hivatását szerető tanár kitartó munkája révén lehetséges.

*Dr. Csada Imre.*





## KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

### Gondolatok a tanítónőjelöltek gyakorlati kiképzéséhez.

A tanítójelöltek gyakorlati kiképzése talán még soha sem okozott annyi gondot a pedagógia tanárainak, mint ma. A jelöltek nagyrésze nem készült tanítónőnek, a liceumi érettségi megszerzése után igen sokan más életutakra indultak volna. Milyen erős elmélyült munkát kívánna a kényszervágányról való áthangolás! Ezzel szemben találjuk a családi élet szűkösebb anyagját, a fűtési, világítási nehézségeket, a háztartási munkákban való erősebb résztkérést, a harctéren küzdő édesatyá hiányát a család összefogásában, a komolyabb munka ellenőrzésében. Mindezek a békés, nyugodt, elmélyülő munkának megannyi nehezítői.

Azt hiszem, ha valaki, úgy a pedagógia tanára érzi lelkében a sürgetést: a legkevesebb időbeli és anyagi megterheléssel kell megadnunk a gyakorlati kiképzést, ha nem akarjuk a túlterhelés keserű tüskéit vágni az amúgy is nyugtalan diáklelkekbe. Az alábbiakban erre a belső sürgetésre szeretnék néhány gondolattal válaszolni a gyakorlati kiképzésnél használatos füzetvezetésekkel kapcsolatban, hiszen nem eléggé higgadt mérséklet nélkül ezek adhatják a IV. és V. év növendékeinek a legtöbb időt kívánó munkát.

1. *A növendékek óralátogatásai.* A hospitálási szempontok nagyon gondos kikeresésével kedvet akarok ébreszteni a növendékekben a gyermekekkel való foglalkozáshoz. Egyéni beleélésre, meglátására van szükségük, mert hiszen valóságos esetekről kell beszámolniuk. A IV. osztály részére az előbbi szempontokat adom.

Szeptember: Hogyan bírja szólásra a gyakorló iskola vezetője az I. osztályos gyermekeket? — Milyen nehézséggel küzd a vezető az egyes tantárgyak keretében?

Október: Figyelje meg 1 óra felépítését! Mivel biztosítja a tanítónő a gyermek figyelmét és munkakedvét? Milyen tantárgyakat szeretnek a fiúk és milyent a lányok?

November: Figyeljenek meg és jegyezzenek le egy óravázlatot a tanult tárgyak köréből! Hol és mikor tapasztalt tantervi és mikor módszeres koncentrációt?

December: Milyen házi feladatot kapnak a gyermekek? Hogyan őrzi ellen a vezető tanító? Hogyan hallgatja a gyermek a vallásos beszélgetést? (Mikulás és karácsonyvárás.)

Január: Hogyan nyilvánul meg a gyermekben az otthon hatása? Mi a gyermek legkedvesebb olvasmánya? Játéka? Milyen képeket szeret?

Február: Figyelje meg a tanítónő egyéniségét és nevelő eljárását! Mi nyerte meg legjobban tetszését? Miért, miben utánozza a gyermek a felnőtteket?

Március: Az erkölcsi nevelés melyik területén láttam a tanítónő



nevelő hatását? Hogyan figyeli az iskolai ünnepeket a fiú- és hogyan a leánytanuló? (Márc. 15.)

Április: Milyen gyermekhibát látott és hogyan igyekezett azt javítani? Miben nyilatkozott meg a gyermek erkölcsi bátorsága? Kicsi, vagy nagyobb gyermeknél látta? Fiúnál vagy leánynál többször?

Május: Kik az osztály hangadói? Milyen pajtasokat választ magának a fiú, milyent a leány? Meddig tartott a barátság? Mi szüntette meg? Milyen pályára készül a IV. o-t végző leány és fiú?

Az V. évfolyam részére adott szempontok.

Szeptember: Hogyan indul az iskolai élet és milyen nehézségekkel küzd a tanítónő? Hogyan viselkedik a gyermek, ha valami tisztséget kap? (gondolok az éveleji hivatalosztásokra).

Október: Miről beszélnek a gyermekek egymás között és miről a tanítójelölttel? Miről és hogyan a vezető tanítónővel?

November: Hogyan használja fel a gyermek élményeit és tapasztalatait a vezető tanítónő? Milyen szemléltetést, szemléletgyűjtést látott? Milyen tanítói eljárások szolgálták a vallásos nevelést? Milyen személyek szerepeltek mint példaképek a tanításban? Milyen hatással?

December: Figyelje meg a gyermek öntevékenységét! — Milyen eseteit látta a gyermek önuralmának? Milyen veszélyek fenyegetik a gyermek egészségét a téli hónapokban?

Január: Milyen jó és rossz példaadók vannak az osztályban? Hogyan küzdene a rossz hatások ellen?

Február: Hogyan történik az otthoni feladatok ellenőrzése, számonkérése? Mennyi házi feladatot kapnak a gyermekek? Hogyan fogadják? Melyik tárgyból nem szeretik a házi feladatot? Miért? Milyen példát látott az ismétlésre? Érdekelte-e a gyermeket? Miért? Miért nem?

Március: Hogyan viselkednek a gyermekek a csendes foglalkozás alatt? Mi a fegyelmetlenségnek az oka? Milyen feladat érdekli a gyermekeket? Látta-e eredményét? Jónak tartja-e az adott feladatot? Miért?

Április: A fegyelmezésnek melyik esete tetszett legjobban? Hogyan őrzi ellen a tanulók mulasztásait a tanítónő? Milyen erkölcsi igazságok birtokába jutott ma a gyermek? Mit tapasztalt az esztétikai nevelés érdekében? Figyelje meg a haladási naplót! Az ifjúsági könyvtárt!

Ezekon a megadott szempontokon kívül minden növendék végezhet tetszése szerint egyéni megfigyelést és beszámol arról a munkáról is, amit a gyakorló iskola vezetője adott neki. Ezzel azt szeretném biztosítani, hogy a növendék ne legyen tulságosan igénybevéve a gyakorló iskola vezetője részéről.

A látogatásra kijelölt feladatot a növendék a gyakorló iskolában írja meg s hogy haza se vihesse, átadja a gyakorló iskola vezetőjének, akitől még aznap megkapom. A látogatási naplóban a növendék minden oldalon levonalaz 4—5 cm-nyi üres szélt (margót)



s ide írja szélvázlat alakjában a kidolgozott szempontok jellemző vezérszavát. Nagyon megkönnyíti ez a szaktanárnak az áttekintést, mert a kézbevételekor azonnal meglátja, hogy a jelölt megadott szempontok szerint a feladattal foglalkozott-e? A növendék is könnyen ellenőrizheti magát, helyesen dolgozott-e? A napló átnézésekor oldalt a szélen hosszú lila vonalat húzok s ezzel jelölöm meg azt a részt, amit az osztályban való megbeszélésre a legalkalmasabbnak tartok. Kétes, vagy elhibázott nevelőeljárások a növendék részéről természetesen előfordulnak, ezek megbeszélésére mindig különös gondom van. Sokszor a növendék maga vet fel problémát naplójában, ilyenforma alakban: egyik kislány nagyon hangos volt, rászóltam, arra kért, csak meg ne mondjam a k. nővérnek. Megígérttem, hogy nem mondom meg. Nem tudom, jól tettem-e? A megbeszélés esetéből következő helyes nevelőeljárást még az órán, a megbeszélés után azonnal bevezeti a jelölt naplójába.

A napló-beszámolóját a maga egészében csak ritkán, kitüntető jutalomképpen adja elő a jelölt, lehetőleg szabadon a szélvázlat segítségével. Az osztály nagyon szívesen hallgatja ezeket a válogatott naplókat, nagyon szép, komoly munkát végeznek a gyakorló iskolában és mindent elkövetnek, hogy a füzetbe kerüljön ez a pár sor: Tartalmas, szép beszámolóját a maga egészében szívesen hallgatjuk! Néhány szavas, buzdító megjegyzést különben minden füzethez írok, a hiányos, rendszertelen munkát csak aláírom. Ez a hallgatás egyenlő a rosszalással. Ritkán fordul elő.

2. *Mintatanítások és tanítási tervezetek.* Mind a kettőt egy füzetbe vezetjük. A tervezetek készítésénél jó szolgálatot tesz a növendékeknek, ha kéznél van a „minta”. A mintatanításokról a gyakorló iskola vezetője, illetőleg a szaktanár (amikor a bemutató órát a szaktanár adja) pontos óravázlatot ad, a növendékek csak ezt másolják le. Ma, amikor már olyan nagy számban állanak a kitűnő vezérkönyvek a tanítóság rendelkezésére, nyugodtan mentesíthetjük tanítványainkat a mintatanítások szözszerinti másolásától, vagy sokszorosításától. Mi megkívánjuk a növendékektől, hogy minden mintatanításból kidolgozzanak egy tetszés szerinti részletet, amelyet az óravázlat után jegyeznek le, „Részlet a mintatanításból” címmel. Ezzel a növendék érdeklődését, figyelmét biztosítottam.

A tanítási tervezeteket ebben az évben még füzetbe vezetjük, de foglalkozunk azzal a gondolattal, hogy jövőre már  $\frac{1}{4}$  ívnyi nagyságú papírlapon dolgoznak a növendékek. Jövő iskolai életében inkább készíti majd óravázlatait egyes kisalakú lapokra, mint füzetekbe. A papírral való gazdálkodás is pártolja ezt az elgondolást. Könnyebb kezelni végett az óravázlatok és tervezetek részére külön egyszerű tokot készítünk.

A tanítási tervezeteket nem szoktam osztályozni, hanem minden esetben néhány buzdító mondatot írok utánuk, rámutatok a tervezet értékére, vagy hiányaira, megkívánom a pontos javítást. A tervezetet a legkritikább esetben iratom meg újra.

3. *Tanítási napló.* Egy füzetbe írjuk az óravázlatokat és a taní-



tás után elhangzó megbeszéléseket. (Bírálatokat.) A füzet beosztása: baloldalra kerül az óravázlat, jobboldalra a megbeszélés. Mind a két oldalon a felénél valamivel kevesebbet elvonalozunk a tanári helyesbítések céljaira. Mind az óravázlat, mind a megbeszélések tanári hozzászólásait piros színnel vezetik a növendékek. Így a hozzászólások, javítások valóban gyümölcsözők lesznek, hamar észrevehetőek s a tanítások jobb sikerét szolgálják.

A megbeszélések szempontjai: I. Egyéniség. II. Módszer. III. Eredmény (azt vizsgáljuk, hogy kitűzött célját mennyiben érte el). IV. Tanulság. A pedagógia tanárának a tanítás értékére vonatkozó legfontosabb megállapításainak összegezése.

Röviden, hézagosan vázoltam a gyakorlati kiképzéssel járó otthoni munkálatok redukálásával végzett tanári munkát, amelyet a mai élet új ritmusa diktál. Hiszem, hogy minél inkább igyekszünk bölcs mérséklettel küzdeni a túlterhelés ellen, annál több hivatásszeretettel végzik jelöltjeink a nekik juttatott kevesebb munkát. S ha sikerült tanítványainkban hivatásszeretetet nevelni, akkor ne féltsük őket!

Plavits M. Fremiota.



## EGYESÜLETI ÉLET.

**Elnökségi és választmányi ülés.** — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1942. dec. 14-én a II. ker áll. tanítónőképző-intézetben megtartott együttes elnökségi és választmányi üléséről. Jelen vannak dr. *Padányi-Frank* Antal elnökle mellett: *Molnár* Oszkár; *Chobodiczky* Alajos (Baja); *Pócza* József; *Kövessy* Jenő (Szeged); *Mesterházy* Jenő, dr. *Csada* Imre; *Csekő* Árpád (Pápa); *Haitsch* Ella, *Sebestyén* Erzsébet, *Frigyes* Béla, *Kromek* Adelmá, *Spielenberg* Klarissza, *Grynaeus* Ida, dr. *Jelitainé* Lajos Mária dr., *Lesták* Emma dr.; *Karadva* Mária (Baja); *Vargha* Sándorné *Erdélyi* Olga.

1. Az elnök üdvözli az elnökség és választmány megjelent tagjait. Tekintettel arra, hogy az elnökségi és választmányi ülés tárgysorozata egyező, feleslegesnek látszik két külön értekezlet tartása. Ezért már a mostani alkalommal is összevont ülést tart az elnökség és a választmány.

2. Az 1943. évi közgyűlés helye az utolsó közgyűlés határozata alapján Győr. Ideje: 1943. május 8. Az egyesület dr. *Förhécz* József igazgatót kéri fel előadás tartására.

3. Az elnök ismerteti az 1942/43. egyesületi év munkarendjét. *Októberben* M. *Bárány* Irén dr. *Örömmotívumok az osztályfőnöki nevelésben* címen tartott előadást; *novemberben* *Padányi-Frank* Antal dr.-nak a „*Harmincadik*” c. filmről tartott előadása keretében az egyesület *Páger* Antal színművész és *Kerecsendi* Kiss Marton szövegíró-tanító jelenlétében és tiszteletükre ünnepélyes ülést tartott. *Decemberben* *Csada* Imre dr. *Gyakorlatiasság a természettan tanításában*; *januárban* *Bognár* Gyula *Az egyes magyar tájak jelentősége a magyar irodalomban*; *februárban* *Vincze* Sándor: *Az önképzőkör mai feladatai*; *márciusban* *Hortobágyi* Tibor dr.: *Gyakorlatiasság a növénytan tanításában*; *áprilisban* *Horváth* B. *Kristóf*: *A növendékek lelki gondozása* c. előadásokat vette tervbe az Egyesület.



4. A TITOE-könyvsorozatának terve a megvalósulás felé közeledik. Az elnök örömmel jelenti, hogy az I. kötet 1943. tavaszán megjelenik.

5. Az egyesület a tanítóképzők igazgatóihoz körlevélben felhívást intézett. Ebben arra kéri az igazgatókat, buzdítsák a kartársakat az egyesületbe való belépésre. Minél többen vagyunk, annál nagyobb az erőnk. A kérés eredményeképpen a következő tagok jelentkeztek felvételre: Jantsky Béla mb. ig. (Munkács), dr. Nagy Mária (Bpest), M. Orosz Emilia ig. (Nagyvárad), Szentirmayné Kary Erzsébet h. tan. (Bpest), dr. Pfeifer Vilmos h. tan. (Csáktornya), Kerner M. Lucia ig. (Zsámbék), Deméné Wunder Iлона (Bpest), Nánási Miklós h. ig. (Nagykőrös), Kétszery Margit (Zombor), dr. Vincze Sándor (Bpest), Pöcze Karolin (Győr), Fosztó Olga (Kolozsvár), dr. Simor Ferenc (Kolozsvár), dr. Veress Amália (Kolozsvár), Gajári Mihály (Nyíregyháza), Kristóf Margit (Bpest), Miltényi Györgyi (Bpest), Khell Zoltán (Székelykeresztúr) és Simó László (Székelykeresztúr).

A választmány felhatalmazza az elnökséget, hogy felvehesse a tagok sorába azokat a tanárokat is, akik a körlevélben jelzett dec. 12-i határidő után jelentkeznek.

6. A főtítkár jelenti, hogy a Sarudy-fele ösztöndíjra egy pályázó van: Sükösd Barna orvostanhallgató, Sükösd Ferenc tanító fia. A pályázó a feltételeknek megfelel, tanulmányi előmenetele jó, ezért a választmány az ösztöndíjat Sükösd Barnának kiadja.

7. A főtítkár még közli, hogy Hamar Gyula ny. képző-intézeti igazgató tagtársunk megszívlelésre méltó nyílt levelet intézett az elnökséghez, melyet közlőnyünk szerkesztője közé is tett. Ebben kéri többek között a nyugalmazott tagok számára a tagdíj leszállítását. Mint főtítkár, tisztelettel terjeszti elő Hamar indíványát, amelyet csak helyeselni lehet. Az egyesület választmánya teljes mértékben átérzi a nyugdíjas kartársak helyzetét, ezért úgy határoz, hogy nyugdíjasok a mindenkori tagdíjnak csak felét fizessék.

8. Mácsay Károly néhai Neményi Imre államtitkár özvegyének megbízásából felolvas egy adományozási levelet, mely Neményi Imre könyvtárának elajándékozásáról szól. Az egyesület az adományt elfogadja; a főtítkár az özvegynek írásban köszönetet mond az adományért. A könyvtár elhelyezésének időpontjára és elnevezésére kötelező ígéretet nem tehet. Az adományozási levél szövegét elfogadja.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. dr. Padányi-Frank Antal s. k. elnök — Vargha Sándorné Erdélyi Olga s. k. titkár.

**Decemberi taggyűlés.** — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1942. dec. 14-én a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben megtartott taggyűléséről. Jelen vannak dr. Padányi-Frank Antal elnöklete mellett: Grynaeus Ida, dr. Urbán Jánosné Pödör Irén, dr. Jelitaniné Lajos Mária dr., M. Szalay Eugénia, M. Jenenkovits M. Teréz, M. Veszeloovszky Erzsébet, Molnár Oszkár, Vajtányi Margit, Kövessy Jenő (Szeged), sr. Jáger Hermana, M. Findeis Annuntiata, Kalmárné Kostyál Iлона, Szegedi Molnár Gézáné Sövény Iлона, Tanai Antal, Csekő Árpád (Pápa), Barabás Endre, Pócza József, Chobodiczky Alajos (Baja), Mesterházy Jenő, Kaposi Károly, dr. Csada Imre, Haitsch Ella, Kishonti Barna, Riesz Janka, Sebestyén Erzsébet, Mácsay Károly, Frigyes Béla, Kromek Adelma, Spielenberg Klarissza, dr. Lesták Emma, Katona Margit, Gyurjács András, Szentirmayné Kary Erzsébet, Vargha Sándorné Erdélyi Olga.

A taggyűlésen dr. Csada Imre *Gyakorlatiasság a természettan tanításában* címen felolvasást tartott.

Hozzászólottak: *Mesterházy Jenő*: Köszönetét fejezi ki az előadónak



értékes felolvasásáért, mely telve van kitünő gondolatokkal. Mint főtítkar tudja, hogy Csada Imre áldozatot hozott azzal, hogy erre az előadásra vállalkozott, mert gyenge hangja miatt ez megerőltető volt reá nézve. Kérésére mégis vállalkozott előadás tartására. Tagtársi kötelességének maximumát teljesítette ezzel a vállalkozásával és a felolvasással. Kéri a többi tagtársakat, vegyenek példát róla. Nem mindennapi élmény Csada Imre fejtegetéseit hallgatni, mert tudós ember ő, aki a matematikai tudásnak csúcán jár és mégis oly világosan fejtegette mondanivalóit, hogy a nemszakosok is nagy érdeklődéssel hallgatták.

Kövessy Jenő még aláhúzza Mesterházy Jenő elismerő szavait. Szakemberek a legnagyobb érdeklődéssel kísérték szavait. Előadásának sokoldalúságát, pontosságát bámulja. Köszöni ezt a teljességet. Nagyon örül, hogy az előadónál a gyakorlatiasság a tanítói hivatásra való előkészítést jelenti. Ezt eddig ennyire konkrétan senki sem domborította ki. A tanítványokat nagyon érdekli sok modern technikai ismeret, amely nincs tananyagszerűen feldolgozva. Kötelességünk, hogy ezen a téren önképzés útján képessé tegyük őket ilyen ismereteknek a megszerzésére. Intézetében hozzászóló úgy oldja meg ezt a feladatot, hogy egy-egy IV. éves növendékének szakkönyvet ad, mely ilyen kérdéseket tárgyal. A növendék otthon készül, s egy alkalmas órán szabad-előadásban beszámol tanulmányairól. A tanker. kir. főigazgató jelen volt egy ilyen óráján, s elismeréssel fogadta a tapasztaltakat. A vetítógép, fényképezőgép kezelését a gyakorlati órákon minden növendéknek el kell sajátítani. Nagyan ajánlható könyvek az ifjúság számára: Tarján: *Hogyan születik a találmány?* Sztrókay: *A természet titkai nyomában, Száz kísérlet, Még száz kísérlet, Detre: Üzenet a világuőrből.* Azt a kívánságot, hogy a növendékek a gyakorlati órákon készítsék el a népiskolai szemléltető eszközöket, mint elvet elírja, de be kell vallania, hogy ő a valóságban ezen a téren kevés eredményre jutott. A gyakorlati óra kevés, egy eszköz elkészítéséhez pedig 5—8 óra is kellene. A dolgot úgy oldja meg, hogy az eszköz elkészítését megkezdik az órán. A további kivitelezéshez utasításokat ad, irányt mutat, a növendék aztán a munkát otthon befejezi. Ezzel megtanulja, hol és hogyan tud alkatrészeket jól és olcsón beszerezni, s iparos segítségével mennyivel jutányosabban lehet a drága eszközöket előállítani. Intézetük gyakorló iskoláját Csada Imre könyve nyomán már majdnem teljesen felszerelték.

Barabás Endre élvezettel hallgatta az előadást, mert 40 esztendő emlékei és hasonló törekvései jutnak eszébe. Az októberi taggyűlésen az egyesület elhatározta, hogy minden kérdést Nagy Gábor szempontjából fog tárgyalni. A mai előadás nagyon jól beilleszthető a tanítói létkérdés megoldásába. A gyakorlatiasság kérdése rég kísért. A földműves gyermeknek minél többet kellene tudnia a fizikából. Ennek megvalósulásától még távol állunk. Iskolájában annak idején arra törekedett, hogy minden okl. tanító a szükséges kísérleti eszközöket magával vihesse. 30-féle kísérleti eszközt állítottak össze. A tanítóképesítő-vizsgálat nagyon érdekes, mozgalmas volt. S jelölt tételének elfelelése után bemutatta az odaillo saját készítésű kísérleti eszközt és elmondotta, hogyan tanítja el azt a tételt a népiskolában. Fontosnak tartja, hogy a tanító tudjon az élet kívánalmaihoz alkalmazkodó munkához hozzáfogni.

Tanai Antal elismeréssel állapítja meg, hogy Cs. I. ennek a kérdésnek legkiválóbb ismerője, irodalmi művelője. Meglepte az előadásban az adatok halmaza. Jól esett hallania, hogy vezérgondolata a tanítóképzés és a népiskola volt. Kidomborította és érvényesítette a tanítóképző tanárai által vallott elvet: menjünk a liceumban is tanítóképző-int. tanárok lenni.



Az anyagi gyakorlatiassággal szembeállította az eszményi gyakorlatiasságot. Ebből a szempontból még többet is szeretett volna hallani. Tanítsuk meg növendékünket arra, hogy két keze munkájával értékeket hogyan termelhet, ügyességekre hogyan nevelhet. Olyan ismeretekre is tanítsuk, melyek segítségével továbbképezheti magát. Az eszményi gyakorlatiasságnak ez a felfogása az elméletre is vonatkozik. Az előadást ilyen értelemben ki kellene egészíteni.

Csada Imre dr. elnézést kér, hogy hangosabban nem tudott beszélni. Köszöni a kartársak hozzászólásait. Örül, ha helyesnek találják gondolatait. Kövessy Jenő által említett könyveket ismeri, véleménye szerint csak általános érdekek, a nagyközönségnek valók, nem a tanítónak. Nem gondolt volna arra, hogy előadása a „Harmincadik” filmmel összefüggésbe hozható. Köszöni, hogy ezt meglátták benne. A gyakorlatiasság kérdésének eldöntése felfogás dolga. Szerinte már az gyakorlatiasság, ha ő olyan ismereteket tanít, melyek alapján növendékei az életben előbbre jutnak. Ezt tartja ő eszményi gyakorlatiasságnak.

Padányi-Frank Antal dr. örömmel állapítja meg, hogy Cs. I. előadása szépen sikerült előadás volt. Az eszményi gyakorlatiasság feletti vita egyszerűen eldönthető: eszményi minden, aminek eszményi célja van. Ha a tanító munkájával tudja a falu anyagi jólétét emelni, akkor megvalósította az eszményi gyakorlatiasságot. Nagyon tetszett neki az előadásban, hogy az előadó valóságos problémákat old meg, ami igazán érdekli a növendéket. Tanári élményei is nagyon lekötötték figyelmüket. A tanítói gondolatot emelte. Nagyszerűen hangsúlyozta, hogy a liceumban is neveljünk tanítókat, s a liceum tanítási módszere olyan legyen, mint a tanítóképző módszere. Nagyon megragadta hozzászólót Cs. I.-nek az a vallomása, hogy mikor felettesei tanári munkájában a köteleességteljesítést dicsérték, ő erre érdemtelennek érezte magát; amit cselekedett, azért cselekedte, mert örömet jelentett számára. Növendékeinket is neveljük erre! Ne rideg köteleességérzetből, hanem örömből, gyönyörűségből fakadjon munkánk! Helyesnek találja Kövessy Jenő módszerét a tételek önálló feldolgozására való nevelésben. Erre más tárgy keretében is törekednünk kell, tudjanak más ismeretkörben is tételeket önállóan feldolgozni. Barabás Endrének köszöni, hogy rámutatott ebben az előadásban arra, miként haladunk Nagy Gábor nyomában. Bennünket mindig ez a kérdés érdekelt: mit lehet tenni a népért? Ez az előadás is falu-, nép- és földszagú volt, köszöni Csada Imrénak!

K. m. f. Padányi-Frank Antal s. k. elnök, Vargháné Erdélyi Olga s. k. titkár.

**Egyesületünk küldöttsége a miniszter úrnál.** — Egyesületünk dr. Padányi-Frank Antal elnök vezetése mellett január 9-én küldöttségileg tisztelteti a miniszter úrnál. A küldöttségben résztvettek: Grynaeus Ida, Váradi Józse, Mesterházy Jenő és Molnár Oszkár.

Dr. Padányi-Frank Antal a küldöttség élén a következőképp köszöntötte Szinyei-Merse Jenő kultuszminiszter urat: „Nagyméltóságú Miniszter Úr! A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében tisztelettel és szeretettel köszöntjük Nagyméltóságodat, mint a magyar nemzetnevelés legfőbb vezetőjét. Tudjuk, hogy Nagyméltóságod erkölcsi emelkedettséget követel; tudjuk, hogy sajátos magyar nemzeti nevelést kíván; tudjuk, hogy eszményi tanítókon keresztül az eszményi magyar ember nevelését óhajtja. Ezekhez és Nagyméltóságod egyéb céljaihoz mély tisztelettel felajánljuk a tanítóképző-intézeti tanárok segítségét. Egyesületünk 1942 szeptember 16-án kéréseinkből emlékiratot terjesztett fel Nagyméltóságodhoz. Kérelmeink részint eszményi, részint anyagi természetűek. Az emlék-



irat főbb pontjait most csak röviden érintem. Kérjük a tanítóképző-akadémia elvi fenntartását. Kérjük, hogy a tanítóképzés alsó tagozata a liceum helyett olyan intézmény (tanítóképző-intézet) legyen, amely csakis a tanítóképzést, a tanítói pályára való ránevelést szolgálja. Így a jövő tanítóképzése négyéves tanítóképző-intézetben és kéteves tanítóképző-akadmián történne. Megértjük, hogy pillanatnyilag nem lehet mást csinálni, mint az 55.600/1941. V. K. M. sz. rendeletet a tanítóképzés követelményeinek megfelelően átalakítani és meghosszabbítani. Kérjük, hogy a népi tehetségek nagyobb része a tanítóképző-intézet felé tereltesse. Kérésünk, hogy tanítói továbbképző tanfolyamokon és általában a tanítóképzést szolgáló tanfolyamokon csakis tanítóképző-intézeti tanár és gyakorlóiskolai tanító lehessen előadó. Nehézséget okoz a tanítóképzésben, hogy a népiskolának jelenleg két tanterve van. Az 1925-ös Tanterv és a hozzátartozó Utasítások klasszikus alkotás, az 1941-es Tantervben és Utmutatásokban sok hiba van. Kívánatos lenne egy, az 1925-ös Tanterv és a hozzátartozó Utasítások szellemében végrehajtott tantervrevízió.

Kegyelmes Uram! A tanítóképző tanárság népünk magyarabb irányú művelődését munkálta a multban, s azt kívánja szolgálni a jövőben is. Hogy ezt szívvel-lélekkel tehesse, kérjük a tanítóképző-intézeti tanárság helyzetjavítását. Ennek a helyzetjavításnak van erkölcsi és anyagi oldala. Megállapítjuk, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság általában nem részesül oly értékelésben, mint amilyent a nemzet egyetemes érdekeiért végzett munkája és szerepe alapján megérdemelne. Ami az értékelés anyagi oldalát illeti, a szeptember havában beadott emlékiratunk szó szerint a következőket tartalmazza: „Eddigi kéréseink eszményi természetűek voltak, utolsó kérésünk anyagi jellegű. Kérésünk három részre oszlik: 1. az igazgatók státusában legyen aránylag annyi V. fizetési osztályú állás, mint a gimnáziumi igazgatók státusában; 2. a tanárok előtt is nyitassék meg az V. fizetési osztály, és a várakozási idő — különösen az alsóbb osztályokban — csökkentessék; 3. a gyakorlóiskolai tanítók szolgálatuk bizonyos évében a VI. fizetési osztályba neveztesse ki, címük pedig gyakorlóiskolai tanár legyen.” — Mély tisztelettel kérjük Nagymáltóságodat, kegyeskedjék erkölcsi és anyagi értékelésünk ügyét melegen felkarolni.“

A miniszter úr lekötelező szívéllyel fogadta a küldöttséget. Nagy figyelemmel és válasszából kiolvashatóan teljes megértéssel hallgatta az elnök által előterjesztett kéréseket. Tisztában van azzal a szereppel, amelyet a tanítóság az egyetemes nemzeti művelődés terén betölt. Jól tudja, hogy a tanítóság munkájának minősége a tanítók tanítóin, tehát a tanítóképző-int. tanárságon múlik. Így tehát világosan látja és értékeli a tanítóképző-int. tanárság helyét és szerepét a nemzeti művelődésben. Gondosan megvizsgálja az előterjesztett kéréseket. Az egyesület emlékiratát kiadta az illetékes ügyosztálynak véleményének közlése végett. Az államháztartás anyagi eszközeinek javát a mai súlyos időkben életbevágó érdekek kielégítése vonja el. Az oktatásügy terén alig elodázható építésekről le kell mondania; átfogóbb alkotásokba, sőt egyelőre még lényegesebb javításokba sem foghat. De tisztában van vele, hogy akitől munkát kívánunk, annak azt anyagi szempontból is lehetővé kell tenni. Ezért jelenleg a tanárság és a tanítóság *szociális segítését* tekinti legfőbb feladatának. Hogy ezt megvalósíthassa, ehhez kötötte miniszteri tárcáját. Kéréseink teljesítését a legközelebbi költségvetés összeállításakor, amelynek előmunkálatai már februárban megindulnak, figyelembe fogja venni.

A fogadtatást követő eszmecsere alkalmával szöbakerült a tanító- és tanárhiány, az oktatók javadalmazása, a tanítóképző tanárképzés



ügye. A miniszter úr többek között kijelentette, hogy a tanítóság javadalmazására külön tervezete van s csak az alkalmas időt várja, hogy azt előterjeszthesse. Egyesületünk küldöttsége a legjobb reményekkel távozott a kihallgatásról és a legnagyobb hálával gondol *Szinyei Merse* Jenő miniszter úrra a lekötelezően szívélyes és közvetlen fogadtatásért.



## I R O D A L O M.

**Budapest 21 térkép, utcanévjegyzék és idegenvezető címtár.** Készült a Föv. Közmunkák Tanácsa engedélye alapján és hivatalos adatai felhasználásával. A kiadásért felel dr. *Berecz Sándor*. Bpest, 1942. 200 lap. Hellasnyomda.

Csak örömmel üdvözölhetünk bármiféle könyvet, amelynek célja fővárosunk megismertetése, mert az ilyenfajta könyvekből még mindig nem jelenik meg elegendő. Azt már nem kell bizonyítgatnunk, hogy Budapest a világ egyik legszebb városa, mely innen-onnan nagyságával is a vezető városok közé került. De hogy ezt a szép várost, a Duna királynőjét még mindig nem ismerik eléggé a benne lakók sem, azt cáfolni senki nem is próbálja. Örvendetes jelenség azonban, hogy megvan a törekvés arra, hogy megtanulja minden érdeklődő ebben a nagy városban való tájékozódást és a nevezetesebb látnivalóknak, intézményeknek legalább a helyét. A felnőtteket nagyszerűen segíti ebbeli igyekvésükben a főváros népművelési bizottsága és az idegenforgalmi hivatal; az ifjúságot pedig az iskolák, ahol mind szélesebb és szélesebb mederben és mindig jobban képzett tanítók, tanárok igyekeznek megismertetni Budapestet nemcsak a helybeliekkel, hanem a vidékiekkel is. Tanítóknak, tanároknak ezt a munkáját könnyítik meg azok a szerény számban megjelenő művek, mint amilyen a legújabban kiadott 12 és  $\frac{1}{2}$  íves kis keménykötésű zsebkönyv, amelynek címlapján aranyos nyomással, nagyméretű számok jelzik a könyvecske legnagyobb értékét: a 21 térképet.

A pompásan kiállított könyvecske ugyanis nem elégszik meg azzal, hogy pontos névjegyzékbe foglalja Budapest 2219 utcáját és térségét, hanem a könnyebb tájékozódás kedvéért mind a 14 közigazgatási kerületnek jól áttekinthető és pirossal színezett térképét is mellékeli egymást követő sorrendben, megfelelő számozással ellátva. Egyes nagyterjedésű közigazgatási kerületek térképei, melyek egy lapon nem voltak elhelyezhetők, két lapra terjednek. Ilyenek a II., III., X., XI., XII. és XIV. kerületek, melyek tehát 2—2 térképpel szerepelnek, összesen tehát 20 kerületi térképpel. A könyv legvégén pedig 21. térképként az idegenforgalmi hivatal által kiadott és az idegen részére ingyen osztogatott 1:25.000-hez mértékarányban készült térkép van beragasztva úgy, hogy az kényelmesebb használatra onnan könnyen ki is emelhető.

A könyvecske legnagyobb értéke a 21 térkép meg az utcanévjegyzék, amely a 200 lapra terjedő munkának majdnem a felét foglalja le. A megmaradó 113 lapon bevezetőként tájékoztató van a térképes utcanévjegyzék és idegenvezető-címtár használatához. Úgy a tájékoztató, mint a címtár német, olasz, francia és angol nyelven is megismétli a szükséges tudnivalókat. Ez a 113 lap tehát, amelyből még 12 lapot a reklám-közlemények foglalnak le, csekély terjedelménél fogva valóban nem adhat mást mint



címeket, de ezeket aztán a legbecsületesebb igyekezettel és gonddal. Kezdi a *középületekkel*, amelyekbe természetesen nemcsak a minisztériumokat, bíróságokat, városi hivatalokat, egyetemeket, főiskolákat, templomokat, kórházakat, klinikákat, rendőrséget, külképviselőket, postát, bankokat, pályaudvarokat és ezekhez hasonló helyiségeket és közlekedési vállalatokat veszi fel, hanem felvonultatja az összes számbavehető szállodákat, penziókat, kávéházakat, vendéglő-, étterem-, sörözőket és áruházakat, majd a szórakozóhelyek között a színházakat, hangversenytermeket (jegyirodákat), mozikat és egyéb szórakozóhelyeket és látványosságokat (Hungária Park, Allatkert stb.). Nem hagyja ki a tudományos intézményeket, levéltárakat, múzeumokat, képtárakat, könyvtárakat és kiállítási termeket, sőt beveszi még a különféle kamarákat és befejezésül a „*történeti rommaradványokat*” is.

Második nagy egységként közli a *szobrokat és emlékműveket*. Betűrendben először az egyházi, majd az emlékszóbrokat, végül a hősi és egyéb emlékműveket (díszszobrok, kutak, emléktáblák) sorolja fel. Miért, miért nem, de ennek az egységnek végére kerültek a kaszinók, klubok, sportegyesületek és különféle fürdők. Ezek éppen úgy nem illenek e második egység vastagbetűs főcíme alá, miként a harmadik és befejező „*Sportpályák*” címet viselő egységbe például a zálogházak vagy a villamos- és autóbuszjáratok útvonalai. De eltekintve az említett csoportosítás eme furcsaságaitól, majdnem minden megvan ebben a kis könyvben, ami Budapest megismernivalóihoz hozzásegíti az olvasókat, mert befejezésül még a helyiérdekű vasút 14 vonalát is felsorolja.

Kik voltak a munka szerkesztői, erre vonatkozólag közléseket nem kapunk. Csak a kerületi térképek rajzolójának és az utcanévjegyzék összeállítójának a neve: *Gáll Pongrác* miniszteri mérnök van közölve a címlap belső felén, meg a kiadásért felelős dr. *Berecz Sándoré*, aki valószínűleg több újságíró-társával, közöttük *Gárdonyi Jenő*vel állította össze minden elismerést megérdemlő ügyességgel a könyvecskét. De köttették volna inkább puhán a könyvet, mert a kötés olyan lazán sikerült, hogy egyszeri komoly átforgatás után a 12 és 1/2 ív tartalom a kötési tokjából azonnal kiesik. Akik a kiadásért felelnek, azoknak a gondja még ilyesmikre is ki kell terjedjen. A könyvecskét, nagyon helyesen, éppen azért tervezték kis alakra, hogy azt bárki könnyen a zsebébe hordhassa, miként például a villamosok kalauzai *Az utca rendje Villám Útmutatója* című könyvüket, vagy a rendőrök az immár XXII. évfolyamában járó *Budapesti Útmutató és Címtár*-ukat. A szerkesztők ezeket a munkákat bizonyára jól ismerik, tehát megfigyelhették azok tartós kötését is. Megérdemelte volna ez a tartalmánál fogva egyes kis könyv a megfelelő erős bekötést. Még 1934-ben adott ki az idegenforgalmi hivatal egy *Magyarországi Idegenvezető*-t dr. *Medriczky Andor* szerkesztésében szintén négy nyelven, 223 lapnyi terjedelemben. Ez kb. ugyanolyan beosztású, mint a most ismertetett zsebkönyvecske. Ebből hiányzik az utcanévjegyzék, éppen ezért a többi része annál terjedelmesebb és nem pusztán címtár, mint amilyen a Berecz-féle könyvecske. Ez az 1934-es idegenvezető csak kartonba van kötve, valószínűleg azért, mert ingyen osztogatta az idegenforgalmi hivatal, míg tartott a készlet. De a kartonkötése ellenére is erősségével messze túlszárnyalja most ismertetett könyvecskénket, melyet 6 pengő és néhány filléért árusítanak a könyvkereskedésekben. A külföldiek kezébe nem is lenne szabad ilyen silány kötésben nyújtani ezt a könyvet, mert rossz és gyenge kötésén méltán megütköznenek. Ezen a hiányszágon különben még lehetne segíteni és a



könyvecske bélietét tartósabban a tokjához erősíteni, ha a háborús viszonyok miatt drága is az ehhez szükséges vászonnemű.

Egyéb javítani és kiegészíteni valókat majd a 2. kiadásnál pótolhatják a könyv összeállítói. Miként már említettük, ezek a hiányosságok csekélyek, többnyire sajtóhibák, mint pl. a Királyi Palota nem 115, hanem 155 m magasan fekszik; avagy a követségek felsorolásánál nem Chillé, hanem Chile irandó; Anonymusnál nem Glorissimi, hanem Gloriosissimi; Nyáry Pál nevét nem i-vel írta (149. lapon), viszont Faludi Ferenc nem y-nál (l. 156. lapon). Az utcanevek írásánál olyan pontosak és lelkiismeretesek a könyvecske összeállítói, hogy még az Eszterházy-utca nevét is úgy írják, ahogyan azt kellene, t. i. Esterházy-utcának. Viszont az utca tábláin mindenütt Eszterházy-utca van írva. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának kellene intézkednie, hogy az utcanevek helyesen legyenek írva, mert ezen a téren még vannak pótolni és javítani valók nemcsak az Esterházy-utcában, de másfelé is.

Van néhány olyan hiányossága a könyvecskének, amelyre csak azért mutatunk rá, hogy a remélhető mielőbbi 2. kiadásnál ezek is eltűnhessenek. A múzeumok felsorolásánál szó van az „Ereklyemúzeum”-ról „Bajza-u. 39.” alatt. Itt valószínűleg a Petőfi-házra és az abban elhelyezett ereklyékre gondolnak. Ha így van, azt világosan fel kell tüntetni. Ez a ház és a benne lévő ereklyék azonban a Bajza-u. 21. sz. a. vannak. „Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola” nincs Bpsten. Amire a könyv összeállítói gondolnak a Váci-utca 47. alatt, az a r. kat. polg. isk. tanárnőképző főiskola. Eppen így a Buda hegyvidéki ref. egyházközségnek még nincs temploma a Böszörményi-úton, csak tervezik oda a templomukat; egyelőre ott még csak imaházuk van. A gör. kat. budai magyar egyházközség temploma pedig nem a Pálffy-téren van, hanem a Fő-utcában. A M. Tud. Akadémiának épületében elhelyezett „Archépcsarnok” már évek óta megszünt, tehát ezt a múzeumok között nem lehet felsorolni. A könyvtárak közül pedig nem lehet kihagyni a Szépművészeti Múzeum nagyértékű könyv- és olvasótárát. Ha a pesti várfalmaradványok egyik részének a helyét pontosan közli (Gróf Károlyi-u. 26.) a könyvecske, úgy a másik várfalmaradványnál sem elegendő Királyi Pál-utcát írni, hanem annak a háznak (13 a—b) a számát is közölni kell, melynek udvaráról láthatók ezek a falak. Sőt az lett volna a helyes, ha nem a Királyi Pál-utcai, hanem a Bástya-utca 17. számú házat jelöli meg mint olyat, ahol ezek a várfalmaradványok láthatók. Hiszen azért is Bástya-utca, mert Pest város déli bástyafalai részben ennek a helyén emelkedtek.

A szobrok és emléktáblák felsorolásánál következetesen kell a nagyságokat ábrázoló emlékeknel a neveket kiírni. Ha Andrassy Gyulánál, Apponyi Albert emléktáblájánál és így tovább szükségesnek találták megemlíteni, hogy grófok voltak (és ez így is van helyesen), akkor Monti Sándornál sem szabad elhagyni, hogy báró volt (hiszen ez a szobor talapzatán is fel van tüntetve); vagy Károlyi Sándor emléktáblájánál meg kell jegyezni, hogy gróf Károlyi (175. l). Az emlékszobrok között fel van sorolva az Epres-kertben, tehát zárt helyen felállított Szent György-szobor másolat. De elfelejtették megemlíteni a Halászbástya aljában elhelyezett sikerültebb másolatot. Eppen így kimaradt az Ezredéves Emlékmű vezérei közül a hetedik (Ond vezér). A díszszobrok között szükségesnek találták megemlíteni, hogy a Széchenyi-sziget hídján ülő két oroszlán Markup Béla műve. De Markup másik két és művészibb oroszlánját (a parlamentünk előtt), vagy Fadrusz János még remekebb oroszlánjait (a királyi palota főkapujánál) elfelejtették. Így maradt el az utcajelző emléktáblák közül



a legmonumentálisabb: a Szondy-emlék a Szondy-utca elején. Viszont olyan emlékeket is feltüntettek, amelyek épületek udvarán vagy belsejében vannak elhelyezve. Ilyen pl. Toldi a farkassal (Györi-út 13. alatt), vagy Liszt szobra a Vigadóban; Neptun-kút a miniszterelnökség udvarán. Ezekkel szemben *nem említenek meg egyetlen neoklasszikus kútszobrot*, mint amilyenek vannak pl. a Két törökhöz címzett házban (Hermes, Uránia), vagy a régi Lloyd-palota udvarán (Hébe), a gróf Telcki Pál-utca 20. sz. a. a remekszép Flóra-szobor (Dunaiszky Lőrinc műve). De éppen úgy nem figyelmeztetnek az Andrásy-út néhány pompás palotájának modern kútszobraira, vagy a New York-palota remek Senyei-kútszobortjára. Ebben azonban mentségükre szolgáljon az, hogy forrásmunkájuk (Liber E.: Budapest szobrai és emléktáblái) sem sorolja fel ezeket a szobrokat és így ők sem tudnak rólok. Ez ugyan azt igazolja, hogy Budapest emlékeit és nevezetességeit csak irodalmi munkákból és leírásokból tökéletesen még sem lehet megírni. Aki erre vállalkozik, annak magának is fáradhatatlanul kell járni, kelni, kutatni és szemlélődni. Hisszük, hogy a legújabb 21 térképpel felszerelt budapesti zsebkönyv összeállítói is ezt fogják cselekedni a jövőben is, hogy még tökéletesebb legyen ez a kis könyvecskékjük, mely hiányaival is igen jó szolgálatot tesz az iskolában azoknak a tanítóknak és tanároknak, kik szeretettel és lelkesedéssel tanítják Budapest helyrajzát, nevezetességeit és mindenfajta értékeit.

Mesterházy Jenő.

**Nemes János:** *Anyák napja a népiskolában.* A szerző kiadása. Marosvásárhely, 1942. 44 oldal.

Az anya és gyermek iránt érzett végtelen szeretet adta szerzőn kezébe a tollat, hogy megírja, összeállítsa pompás kis könyvecskéjét. Az otthon melegségéhez, a családi élet boldogságához akar elvezetni, azt akarja, hogy „egyszerre, együtt, egyért dobogjon a család minden tagjának a szíve; együtt érezzen lélekben a család minden tagja; egyért dolgozzon a család tagjainak mindmegannyi keze.”

S az út, melyen célja felé halad, keresztülvezet az iskola által rendezett anyák-napja ünnepélyen is. Ez is egy pihenő, erőgyűjtő állomás, ahol összekapcsolódnak a szívek, egymásbafonódnak a karok s egy pillanatra ki-ki saját lelkébe néz.

Nemes János könyvének előszavában fejt ki az anyák napjával kapcsolatos nevelői gondolatait, majd a további fejezetekben gyakorlati példákkal mutatja be a megvalósítás tág lehetőségeit.

Az I. rész az ünnepélyek *megrendezésének* általános szempontjait fejteti. A gyermek, a tanító és az előadandó anyag az a három tényező, melytől az ünnepély sikere függ. Hozzájárulnak ehhez a műsoranyag elrendezése, csoportosítása, s az előadás külsőségei. Megkapó gondolat: „az ünnepély után menjünk ki a temetőbe, ha nincs nagyon messze és alkalmas az időjárás. Keressük fel sorba árva tanítványaink édesanyjának sírját s helyezzünk azokra virágcsokrot.” Vajjon maradna-e szem szárazon s nem telnének-e meg csodulásig a szívek? Vajjon nevelhetnénk-e kevesebb szóval, lélekből fakadóbban?

Mintaműsorok közlése után, könyvének II. részében hat rövid, szépen felépített *beszéddel* siet az ünnepélyt rendezők segítségére. Jól ismeri az anyák napja hallgatóságának lelkét. Beszédeiben érdekes történetek, finom gondolatok kötik le a figyelmet, tartják ébren az érdeklődést. Belőlük minden előadó sokat tanulhat, értékes gondolatokat meríthet.

A III. rész *A család szíve az édesanya* címen a Magyar Népművelők Társasága által is kitűnőnek ítélt, más helyen is megjelentetett, módsze-



resen felépített előadást tartalmaz. Jobbat, tartalmasabbat, szebbet nehéz volna találnunk.

A IV. rész *költemények gyűjteménye*. Minden népiskolában alkalmas anyák-napi költeményt magtálálhatunk benne. 40 vers, mind az édesanyáról, az anyai szeretetről. Összeválogatásuk, összegyűjtésük nagy könnyebbéget jelent a könyvtárral nem rendelkező kartársaknak.

Az V. részben *szavalókórusok* gyönyörködtetnek. Előadásuk megkapóan emeli az ünnepéyek szépségét, egyben nagy fegyvelmező hatása is van a gyermekekre. Irodalmi értékű szövegéből mindenütt az édesanya neve csendül felénk.

Végzetül az anyáról szóló *dalokat* kötötte csokorba. Nagyobbrészt ismert dallamok, de vannak közöttük újak is. Kár, hogy — anyagi okok miatt — a dalok kottáját nem lehetett közölni.

Amikor majd az anyáknapi ünnepélyen a szerző értékes könyve nyomán felcsendül az ének, a vers, szívbemarkol a kórus-szavallat s a szemekbe könnyet csal a szeretet szava, akkor Reá is gondolunk egy röpke gondolattal, hogy ő is részese legyen a mi örömnünknek.

A könyvecske izléses kiállításban, kifogástalan nyomással jelent meg. Megrendelhető a szerzőnél, Marosvásárhely, Kálvária-u. 2. *Vágó Elemér*.

**Dr. Saád Ferenc: Nevelőállam.** A Stádium kiadása. 1942. 191 l.

A történelem tanúsága szerint katasztrófák, összeomlások, a nemzet életében mélyreható önvizsgálati folyamatokat indítanak meg. A veszélybe jutott, létalapjában megtámadt nemzet ösztönös mélységekből fakadó biztonsággal fordul jövője leteteményese, az ifjúság felé. Az elejtett kard csak annak kezében válhat ismét biztonságot adó fegyverré, akinek lelke a lejátszódott történeti események sodrából viszonylag érintetlenül került ki. Nem omlottak össze benne hamis bálványok, az életerőket elapasztó kiábrándulás ismeretlen maradt számára. A benne feszülő életerők lendítő erői, a nemes idealizmus, amelyre életét képes feltenni és az előítéletektől mentes világ- és társadalomszemlélet alkalmassá avatják őt arra, hogy harcos katonájává váljék a romokon új világ építését szolgáló célkitűzéseknél.

Az első világegést követő időkben ennek a nagy megifjodási folyamatnak lehettünk tanúi. A vesztes, illetőleg a hosszú elnyomatás után függetlenné lett államok csak Spártával összehasonlítható makacs szívóssággal és páratlan céltudatossággal fogtak hozzá ifjúságuk testi-lelki felkészítéséhez. Mintha csak a levegőben érezték volna feszülni az idők méhében megszűletésre váró, minden eddig ismert történeti katasztrófát felülmúló újabb gígászi küzdelmet. Német-, Olasz-, Finnország és Japán mutatták ehhez a legmarkánsabb példát. Az államhatalom minden tényezője támogatta az újjáépítés művét, amelynek tengelyében az ifjúság katonai nevelése állott. A közvéleményformáló tényezők, a sajtó, a film, a művészetek és a tudomány annyiban értékeltettek, amennyiben hozzájárultak a nemzet honvédelmi szellemének és teljesítőképességének a fokozásához. Így rövid időn belül elérték, hogy a nacionalista mozgalmak által kitermelt új eszmék és gondolatok az iskola falain túl, a széles társadalmi rétegek gyökereig lehataltak. A korhadt és kivénhedt társadalmi szervezetek helyébe új élettől és tartalomtól lüktető, az egész nemzetet magába záró szervezetek keletkeztek, amelyek hivatottak arra is, hogy az állam két tartó pillére — a polgár és katona — közti ellentétet kiegyenlítsse. Új eszmék kohójában új embertípust termeltek ki: a katonapolgárt. Ezzel is kifejezésre jutott, hogy a totális felkészülés nem ismer különbséget polgár és katona között, mert mindkettő nélkülözhetetlen tényezője a jövő nagy küzdelmeinek.



Mindez nevelés útján sikerült. S hogy a ráfordított idő, az állam mérhetetlen anyagi áldozata nem volt hiábavaló, azt a most folyó küzdelmek minden szónál meggyőzőbben bizonyítják.

Saad Ferenc dr. katonai szakíró nemrég megjelent kiváló könyvének éppen ezek a gondolatok a tárgya. Munkája értékét jelentősen fokozza, hogy az általános európai helyzet horvátországi felvázolása közben pillanatra sem feledkezik el a mi itthoni feladatainkról. A nevelőállam fogalmának fejtegetésekor a történelemből vett számos példával igazolja, hogy a gondolat a múltban már többször jelentkezett. Ezen mitsem változtat az a tény, hogy a felvetett gondolat kibontakoztatására a közbejött fordulatok, nemzeti szerencsétlenségek zürzavarában nem kerülhetett sor. Hiszen már 1518-ban elhangzik a tolnai országgyűlés határozata: „Minden országot két eszköz kormányhoz és tart fenn: a fegyver és a törvény.” Ezt a meghatározást azonban ma már ki kell egészítenünk a nevelés követelményével. Az állam fennállásának alapja a nevelési intézmények egységes szervezése. E nagyjelentőségű gondolat, a nemzetnevelés, sajátosan magyar talajon sarjadt: Széchenyi, Eötvös, Imre Sándor vonalon, aki ez utóbbi a nemzetnevelés tudományos rendszerezését elvégezte. Egy egységes gondolaton felépülő nemzetnevelés biztosíthatja csak a nemzet tagjainak kiegyensúlyozott lelki fejlődését, és rajtuk keresztül a nagyobb közösségek békés együttműködését.

A kitünően megírt, gondolatokban gazdag mű a nevelőállam alapjait a szociális igazságot és az emberszeretetet állítja oda. A nevelés egész folyamatát a katonás szellem hasssa át, mert csak ezáltal tüntethetjük el az elpuhulás, megalkuvás felé hajló polgári szellemet, hogy helyébe az önfeláldozásig hazája érdekeiért dolgozó katonapolgár eszményivé finomult típusát kialakíthassuk.

Befejezésül vázolja az író a katonai nevelés útjait. Vezető gondolata itt is a minőségi ember kialakítása, az első világháború tömegemberével szemben.

Vitéz Bély Alajos altábornagy, az Ifjúság Országos Vezetője magasröptű előszava figyelemreméltó új gondolatot tartalmaz, amelyet a nevelői hivatást végzőkhöz intéz: „Mi magyar nevelők akkor teljesítjük kötelességünket, ha nevelői tevékenységünkkel meg tudjuk akadályozni azt, hogy ne termeljen több hitvány embert a béke, mint ahány derék katonát elemésztett a háború.”

Saad Ferenc könyve éppen az e felé vezető utat világítja be a katonás szellemű nemzetnevelés hívei számára.

*Dr. Tóth B. Zoltán.*

**Berkovics Arnold:** *A mondat a valóság szemszögéből.* Analitikai bevezetés a mondat lényegébe. Kecskemét, 1942. 23 l.

A szerző ny. reáliskolai tanár. Munkáját második kiadásban, átdolgozva adta ki. (Első kiadása 1939.) A tanulmány tulajdonképpen a mondat lélektani vizsgálatából levont eredményösszefoglalás. Írója néhány rövid példán szemlélteti meglátásainak, következtetéseiének lényegét. Kutatásai, gondolatai bővebb kifejtést érdemelnének, de a munka ilyen rövid összefoglalásban is figyelmet érdemel és a szerző jól tette, hogy az előszó szerint, „nem rejtette véka alá” vizsgálódásainak eredményeit.

A mondatot „a valóság szemszögéből” s mind a beszélő, mind a hallgató szerepének figyelembevételével boncolgatja. Megállapítja, hogy a mondat „a valóság tükörképe”; *gondolatot* és egyben *tényt* is fejez ki. A szó vagy szólam is mondatértékű lehet helyzeti erejénél fogva. (Pl. „Bevallod-e tévedésedet?” — „Be.” Itt a „Be” felelet-mondat.) Viszont a mondatyszerű kifejezés nem mondat, ha a tény kifejezése hiányzik. (Pl.



„A tévedés, amelyet bevallunk” — mondatszerű kifejezés, de nem mondat.) A mondat fő ismertető jele tehát a ténytükrözés, a valóság ábrázolása. A tanulmány foglalkozik a mondat szerkezeti sajátágaival, a konkrét („össz-szerű”) és absztrakt mondat tagjainak összefüggésével, a mondat főrészeinek (alany és állítmány) szerepével. Részletesebben elemzi az alany és az állítmány szólamának kifejező értékét. Megállapítása: „Ahogyan a valóság térben és időben mozog, úgy mozog a gondolat a valóság kétféle ágazó fogalmában és a mondat a gondolatot felölelő két szólamában, az alanyban és az állítmányban”. A konkrét és absztrakt mondat párhuzamban állításával kidomborítja, hogy az „voltaképen egy valóságot fejez ki, két oldalról tekintve.” A továbbiakban szemléltetően vizsgálja a gondolat nyelvi kifejezésének, a beszélésnek lélektani folyamatát, a szólam és a mondat viszonyát, majd a mondatrészeket tekintti át szerepük és nyelvi kifejezésük szerint. A mondatfajok (kijelentő-, feltételes-, kérdő-, felszólító-, óhajtó- és felkiáltó mondat) ténykifejező sajátosságait összehasonlító módon, példákkal magyarázva tárgyalja. A mondat lényegéről végső megállapítása: „A mondat soha sincs tárgyi valóság nélkül. Tárgyi valóság a lelki kép, mely a beszélő szeme előtt lebeg és amelyet a gondolat formába önt.”

A mondatról feltárt lélektani fejtegetések nagy elmélyülésre vallanak, s a közölt eredmények a mélyenszántó, sokat töprengő tanár értékes meglátásai.

*Dr. Mezösi Károly.*

**Majorossy Gusztáv — vitéz Peterdy Lajos** (összeállították): *Új élet az iskolában.* Gyakorlati útmutató néptanítók részére. Ajánlással és előszóval ellátták Kiss Károly és dr. Nagy Sándor. Kiadja a Magyar Ünnepek Könyvkiadó Vállalat, Szegeden. 1941. 240 oldal.

Egy-egy iskolai ünnepély, vizsga alkalmával öszinte elismeréssel adózunk kartársunknak, akinek lelkét most kezdjük megismerni igazán, belátva a tanítói munkájának azokra a mélységeibe, melyek avatatlan szem előtt rejtve maradnak. Ez az eredményhez, láthatatlan munka a tanító iskolai foglalkozása után következik, sokszor belenyulva az éjszaka csöndjébe. Ez a szótlan elmélyülés hoz új életet az iskolába.

Könyvünk a tanítónak ezt a nehezebb munkáját igyekszik megkönnyíteni.

Három részre tagolódik. Rendszerbe foglalva ismerteti azokat a munkákat, melyek egy részét a felettes hatóságok rendelkezései alapján, másrészt kiki önszántából, hivatásszeretetből, a minél tökéletesebb eredmény elérése érdekében az iskolában végezni kell.

Az I. rész, mely a könyvnek kétségkívül a legértékesebb része, a tanításra való előkészülés, vázlatkészítés, szülői értekezletek, környezet-tanulmányok, ifjúsági Vöröskereszt Csoportok, iskolai énekkarok, iskolai takarékok, mesedélutánok, tanulmányversenyek és kiállítások rendezése fejezetekre tagolódik. Íróik gyakorlott pedagógusok, gazdag tapasztalattal rendelkeznek, az Útmutatások szavaihoz még sok hozzáfűznivalójuk van. Különösen figyelemreméltó a szülői értekezlet előkészítését célzó otthonlátogatásokról, előzetes megbeszélésekről s az értekezlet vezetéséről szóló fejezet. A szülői értekezlet sikerét abban látja, hogy én magam, a tanító, a nevelő mennyire becsülöm annak értékét. Megszívlelendők a környezet-tanulmányról mondottak s érdekesek a közölt példák is. Az iskolai énekkarok szervezéséről három évtizedes tapasztalat alapján ad gyakorlati tanácsokat. Az iskolai takarékok igen ügyes megoldásáról olvashatunk s a közölt mód alkalmasnak látszik a takarékosagra nevelés gyakorlati meg-



valósítására. Nagy távlatokat mutat a tanulmányi versenyek érdekes problémája, szinte kedvet kapunk a verseny megrendezésére.

Az itt közölt eljárások az iskolai életet valóban bensőségesebbé, eredményesebbé teszik, a tanítóban termékeny gondolatokat ébresztenek.

A II. rész első fele az iskolai ünnepélyek rendezését tárgyalja, s kiemeli azoknak nevelő hatását. Kidolgozott műsorokat közöl az előfordulható minden ünnepi alkalomra. A beszédek, költemények, dalok ügyes csoportosításban, elrendezésben adják egy-egy ünnepély műsoranyagát.

A II. rész második fele és a III. rész versgyűjtemény. Ismert és ismeretlen költők alkalmi verseit tartalmazza. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a költemények egy része, — mint az alkalmi költemények általában — több mint gyenge. Ha valamilyen alkalomra nincs irodalmi értékű versünk, inkább ne szavaltassunk, semmint műkedvelők tartalom és forma szempontjából dilettáns alkotásait kényszerítsük a szavaló gyermekekre és a hallgató közönségre. A nagyszámú költemény közül ezek kiválogatása nem nehéz s marad bőven értékes alkotás is.

A könyvben igen sok az érték, a szép. Célját, a kartársaknak nemes, de fárasztó munkájukban való megsegítését, el is éri.

Felhívjuk a szerkesztők figyelmét a könyvben előforduló rengeteg, sokszor bosszantó, értelemzavaró sajtóhibára.

Vágó Elemér



## H I R E K

Házunk gondnoka értesíti a *vendégszobát* igénybevenni szándékozó tagtársakat, hogy a szoba fűtését átmenetileg sikerült biztosítani, következőképp annak használata most már fűtéssel együtt akadálytalanul történhetik. A fűtésért az elhasznált fűtőanyag ára térítendő meg. — A *januári szám* néhány példánya „Eltávozott” felirattal visszajött. Kérjük az áthelyezett vagy egyébként állomás-helyüket változtató kartársakat, szíveskedjenek lakóhelyváltoztatásukat a kiadóhivatali teendőket intéző pénztárosunkkal idejekorán tudatni, hogy folyóiratunk küldése akadálytalanul történhessék. — Az igen tisztelt *igazgató* urakat ismételten kérjük, ápolják intézetükben az egyesületi összetartozás érzését! A viszonylagosan kevés tagot számláló közösség is tekintélyes erőt jelent s alkotni képes, ha tagjait öntudatos és erős közösségi érzés hatja át. A tanárság sorsa soha sem volt rózsás és ma még kevésbé az. A gyakorlati pályákon, ahol pedig az egyén nem kifejezetten a közösséget, hanem elsősorban a saját érdekeit szolgálja, — az egészen fiatal kezdők is többet keresnek, mint a családos, előregedett tanár. Ha tehát segíteni akarunk magunkon s jobb sorsot, méltóbb megbecsülést kívánunk a magunk számára, szervezkednünk kell. A szervezkedés első formája a mindenkit magában foglaló egyesület. Ebből senkinek sem volna szabad hiányoznia! Kérjük igazgató kartársainkat, győzzék meg a még hiányzókat róla, hogy egyesületünkbe belépni s annak munkájában résztvenni erkölcsi kötelesség!

**Igazgatói kinevezések.** — A kormányzó a közokt. miniszter előter-



jesztésére *Grynaeus* Ida tanügyi főtanácsosi címmel felruházott bpesti II. ker. áll. tanítóképző-int. igazgatót tanügyi főtanácsos, áll. tanítóképző-int. igazgatóvá az V. fiz osztályba, *Fekete* József tanügyi főtanácsosi címmel felruházott bpesti m. kir. áll. gróf Brunswik Teréz kisdedővönöképző-intézeti igazgatót tanügyi főtanácsos, kisdedővönöképző-int. igazgatóvá az V. fiz osztályba, dr. *Sinkovits* Dániel központi szolgálattételre berendelt áll. tanítóképző-int. tanár, címzetes tanügyi tanácsost, *Koncz* Lajos marosvásárhelyi áll. tanítóképző-int. igazgatót és *Nemeshanyi* Béla kőszegi áll. tanítóképző-int. igazgatót áll. tanítóképző-int. igazgatókká a VI. fiz osztályba kinevezte.

**Tanügyi főtanácsosi és igazgatói cím adományozása.** — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Kandray* Géza kolozsvári áll. tanítóképző-int. igazgatónak, *Nagy* Ferencnek, a bpesti VII. ker. áll. tanítónöképző-int. megbízott igazgatójának, *Várdi* József áll. tanítóképző-int. r. tanár, c. igazgatójának, az Orsz. Közoktatási Tanácshoz beosztott előadóknak, *Molitor* Gusztáv miskolci evang. tanítóképző-int. igazgatónak a tanügyi főtanácsos, tanítóképző-int. igazgatói címet; *Lázár* Károlynak, a sárospataki ref. tanítóképző-intézethez beosztott áll. tanítóképző-int. rendes tanárnak, *Endrey* Tivadar és *Flóra* Sándor bajai áll. tanítóképző-int. rendes tanároknak, *Békéssy* Leoné *Draskóczy* Virgínia győri áll. tanítónöképző-int. r. tanárnak és vitéz *Lenky* Jenő soproni evang. tanítóképző-int. rendes tanárnak a tanítóképző-intézeti igazgatói címet adományozta.

**Rendes tanári kinevezések.** — A közokt. miniszter *Adorján* István marosvásárhelyi, *Arkossy* Sándor kolozsvári, dr. *Barcsai* Tibor pápai, dr. *Buzás* László jászberényi, *Kostyák* Imre kolozsvári, *Kristóf* Margit bpesti II. ker., *Mátyás* Ferenc csáktornyai, *Medgyessy* Istvánné *Simon* Margit munkácsi, *Pálfi* Zoltán nyiregyházi, *Simó* László székelykeresztúri, *Szántó* Károly kiskunfélegyházi, *Venczel* László kolozsvári, *Vönöczky* Endre kőszegi, *L'Auné* Emma cinkotai, *Barabás* Ibolya kolozsvári, *Brosch* Edit nagyváradai, *Fosztó* Olga kolozsvári, *Gazsó* István kiskunfélegyházi, *Khell* Zoltán székelykeresztúri, *Kristóf* Sarolta kolozsvári, dr. *Lipták* Pál bpesti XII. ker., *Lovas* László lévai, *Medveczky* Julianna kolozsvári, *Miltényi* Györgyi bpesti II. ker., dr. *Nagy* Mária bpesti II. ker., *Roós* Józsefné *Fekete* Margit kolozsvári, *Vonház* Antalné *Buttinger* Rozália nagyváradai áll. tanító(nő)képző-int. helyettes tanárokat, *Baditz* Károlyt, a csáktornyai áll. tanítóképző-intézethez beosztott áll. polg. isk. tanárt, dr. *Felszeghy* Ödön kolozsvári egyetemi tanársegédet, dr. *Hunya* Sándort, a marosvásárhelyi áll. tanítóképző-intézethez beosztott áll. polg. isk. tanárt, *Szalatsy* Richárdot, a budapesti XII. ker. áll. tanítóképző-intézet gyakorlóisk. tanítóját, okl. tanítóképző-int. tanárt, *Márton* Imrét, a bajai áll. tanítóképző-intézethez beosztott áll. gimnáziumi tanárt, *Schronk* Jenőt, a marosvásárhelyi áll. tanítóképző-intézethez beosztott áll. gimnáziumi tanárt, *Novotny* Józsefét, a lévai áll. tanítóképző-intézethez beosztott polg. isk. tanárt az állami tanítóképző-int. tanárok létszámába áll. tanítóképző-int. rendes tanárokká; dr. *Biborka* Ferenc esztergomi és *Arató* Ádám szegedi kir. kat. tanítóképző-int. helyettes tanárokat a kir. kat. tanítóképző-int. tanárok létszámába jelenlegi szolgálati helyükön rendes tanárokká; dr. *Vincze* Sándort, a budapesti áll. kisdedővönöképző-intézethez szolgálattételre beosztott áll. tanítóképző-int. r. tanárt a kisdedővönöképző-int. tanárok létszámában a budapesti áll. kisdedővönöképző-intézethez rendes tanárrá, özv. *Szabó* Adámné *Kovács* Erzsébetet, a budapesti áll. kisdedővönöképző-intézethez szolgálattételre beosztott áll. polg. isk. tanárt a kisdedővönöképző-int. tanárok létszámában a bpesti áll. kisdedővönöképző-intézethez rendes tanárrá; *Lóránt*



József kir. kat. tanítóképző-int. helyettes testnevelési tanárt, jelenlegi beosztásában való meghagyása mellett, a kir. kat. tanítóképző-int testnevelési tanárok létszámába rendes testnevelési tanárrá kinevezte.

**Kinevezés.** — A közokt. miniszter özv. *Szele Endréne Kovács* Erzsébet áll. népisk. helyettes tanítónőt jelenlegi szolgálati beosztásában való meghagyással az áll. tanítóképző-int gyakorlóiskolai tanítók létszáma terhére áll. népiskolai rendes tanítónővé kinevezte.

**Áthelyezés.** — A közokt. miniszter *Kristóf Margit* bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-int. r. tanárt a csáktornyai áll. tanítóképző-intézethez áthelyezte.

**Személyi hírek, előadások.** — A Magyar Szemle Társaság „Kincses-tár” című könyvsorozata legújabb köteteként megjelent *Bálint Sándor* szegedi rk. tanítóképző-int. tanárnak *Az esztendő néprajza* című könyve. — Bars-Hont vármegye körzeti iskolafelügyelőinek decemberben Léván tartott értekezletén dr. *Tóth Antal* igazgató *Az újabb lélektan tanulságai a nevelésben* címen, *Durnyi György* gyak. isk. tanító *Nyelvi ismeretek tanítása a népiskolában*, *Lázár Lajos* gyakorlóisk. tanító pedig *A honvédelmi szellem ápolása és kialakítása a népiskolában* címen adott elő. Ugyanakkor ez utóbbiak a tanítóképző-intézet gyakorlóiskolájában bemutató tanításokat is tartottak. — A győri tanítók számára decemberben rendezett pedagógiai szeminárium keretében dr. *Jezerniczky Ákosné Haász Ilona* áll. tanítónőképző-int. gyak. isk. tanítónő a beszéd- és értelemgyakorlatok köréből (Szent István) bemutató tanítást tartott s tanítása után a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításának irányelveit ismertette. — A Székesfővárosi Pedagógiai Szemináriumban az isk. év második felében *Mesterházy Jenő* áll. tanítóképzői igazgató, főigazgatósági szakelőadó *Budapest művészeti emlékeiről* fog előadásokat tartani. — A Bereg és Ugocsa vármegyei népokt. kerület körzeti iskolafelügyelői számára rendezett tanfolyamszerű értekezleten dr. *Jantsky Béla* munkácsi áll. tanítóképző-int. igazgató a *szép-érzékre való nevelés szükségességéről és a középiskolákban történő tehetőségkutatás és a tehetséges tanulók kiemelésének fontosságáról* tartott előadást. — A Marosvásárhelyen dec. 22-én tartott őszi ped. szeminárium keretében *Nemes János* gyakorlóisk. tanító a nyelvi ismeretek köréből (a beszéd hangjainak vizsgálata: magán- és mássalhangzók) mutatott be tanítást.

**Irodalmi szemle.** — Dr. *Garai József: Campe és az újabb lélektani irányok* (Evangélikus Népiskola, 49. évf. 1. sz.) — *Somogyi Béla: Zongor Péla* (U. o.) — *Drozdy Gyula: A beszéd- és értelemgyakorlatok módszere* (Néptanítók Lapja, 76. évf. 1. sz.); *Gyűjtsük össze a régi magyar játékokat* (U. o.). — *Szombathy Miklós: A sakkozás a leventenevelés szolgálatában* (Levente, 4. évf. 1. sz.) — *Drozdy Gyula: A beszéd- és értelemgyakorlatok módszere* (Folytatás, Néptanítók Lapja, 76. évf. 2. sz.); *A madártényképezés szerepe a tanításban* (U. o.)

**Katonai szolgálatot teljesítő tanárok.** — Dr. *Barcsai Tibor* bajai áll. tanítóképzői tanár zászlóssa lépett elő s parancsnoksága a karpaszományosok kiképzésével bízta meg.

**Intézeti hírek.** — A *székelykeresztúri* áll. tanítóképző-intézet udvarán a felszabadulás emlékére művészileg faragott székely kapu készült. A „vasszékely” szobrának faragott dombormű mása, a magyar állam, Erdély, a székelyföldi vármegyék: Udvarhely, Csík, Háromszék, továbbá Székelykeresztúr nagyközségi címerei jelképesen díszítik faragásokban a kaput. Felírása a következő: „Ezt a kaput önszorgalmukból a felszabadulás emlékére és a székely diákok dicsőségére Kiss Zsigmond tanár terve szerint készítették: Göbölly S., Gilígor P., Fülöp E., Káznovszky E., Kiss D. II.



éves növendékek és osztálytársaik. Az ács munkát végezte Bokor Dénes." A kapun rígmus is olvasható: „Szabad lett a székely újra, Kapuját faragja-fúrja, Kapu mögül nézi Küküllő folyását, S várja az időknek jobbrafordulását." Az intézet Ifjúsági Vöröskereszt Egyesülete 1942. dec. 5-én a Magyar Vöröskereszt javára székely-estet rendezett. A tiszta jövődelmet, 147 P-t az Erdélyi Kirendeltségnek juttatták el. Gyűjtésből 640 drb. cigarettát 25 P értékben szintén elküldtek a Magyar Vöröskeresztnek. A Honvédkarácsony mozgalom levélzáró bélyegeit 18 P értékben vásárolták meg. Az EMGE Udvarhely vármegyei Kirendeltségének székelykeresztúri gazdanapján a házi ipari kiállításon fafaragásaikért a bíráló bizottság elsőfokú elismeréssel tüntette ki az intézet több tanulóját. Az állatkiállításon az intézet gazdasága báznai tenyészkoca kiállításáért elsőfokú elismerésben részesült. Az ifjúsági Eötvös-önképzőkör népművelési szakosztálya a Székelykeresztúrt körülölelő falvakban vasárnaponként népművelési estet tart. Rugonfalván, Fiátfalván, Nagyalambfalván, Siménfalván, Szentábrahámban tartottak már eddig estéket változatos tárgysorozattal. A székelykeresztúri iskolán kívüli népművelés keretében az Uri Kaszinóban Takács Béla igazgató *A székely ember sorsa* címmel előadássorozatot tart. Eddig a székelyek eredete, Történelem a Székelyföldön az őskortól a székely honfoglalásig, A székelység megtelepülése a Dunavölgyben, Etelköz népei címen voltak megbeszélések. Az iparosothonban Bertalan Lázár *Beszéljünk és írjunk helyesen* címmel tart előadásokat. A Gazdakörben Macskássy Zoltán nagy magyar tudósainkról, Simó László pedig a hajszálcsovesség szerepéről a mindennapi életben tartott előadást.

**Januári tagértekezlet.** — Egyesületünk január 25-én a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tartotta meg idei negyedik tagértekezletét. *Bognár Gyula* jászberényi kartársunk olvasott fel. Érdeklődéssel kísért és több hozzászólást kiváltó előadásának címe: *Hogyan mutathatjuk be hazánk egyes tájait magyar nyelvi és irodalmi tanításunkban?* Előadását lapunk egyik közelebbi számában közöljük.

**Nevelői és irodalmi teendők ellátásával megbízott tanítók.** — A világháború előtt az áll. tanítóképző-intézetek internátusaiban a felügyeletet s igazgatói irodáiban az irodai teendőket nevelői minőségben többnyire fiatal tanítók látták el. A legtöbb esetben az intézetek nevelték ezeket a maguk számára. A világháború után ezeknek a teendőknek ellátásával a közokt. miniszter a nőtlen kezdő tanárokat bízta meg. A tanárhány és utóbb a szociális helyzet javulása folytán megcsappant, sok helyen meg is szűnt a nőtlen tanárok száma. A helyzet megváltozása a háború utáni gyakorlathoz való visszatérésre készítette a legfelsőbb hatóságot. A közokt. miniszter utasította az illetékes tanker. kir. főigazgatókat, válogassák ki tankerületük tanítói közül az erre a feladatra minden tekintetben alkalmas (nőtlen), önként vállalkozó tanítókat. A kiválasztottakat saját kérésükre a főigazgatók helyezik át az intézetekhez. A bajai és a jászberényi áll. képzők két-két, az újvidéki, kiskunfélegyházi, lévai, pápai, kőszegi, nyiregyházi és munkácsi áll. tanítóképzők egy-egy nevelőt kapnak. Egyes intézetekben (Baja, Újvidék) az áthelyezés már meg is történt, másokban folyamatban van.

**Hírek a Magyar Tanügyi Egyesületek Egyetemes Szervezete köréből.** — A Magyar Tanügyi Egyesületek Szervezete, röviden a MATEESZ 1939-ben alakult meg. Célja az oktatók egyetemes érdekeinek szolgálása. Eddig 23 orsz. egyesület lépett be az új alakulatba, köztük Egyesületünk is. A MATEESZ ügyeit az elnöki tanács intézi, melynek elnökéül annak idején dr. Ósz Béla ny. tanügyi főtanácsos, kir. tanfelügyelőt választották. Az



elnök most köriratban értesítette az egyesület elnökeit a MATEESZ tevékenységéről. A szervezés befejezése után az elnök az oktatók következő ügyében tett felterjesztéseket, sürgetett elintézését és tárgyalta a közokt. minisztériumban: felsőházi képviselő; tanügyi kamara; az 1932/33 elvesztett esztendő beszámítása; a tanárok és tanítók ne a szorgalmi időben hivassanak be katonai szolgálatra; a középfokú szerzetes-iskolákban alkalmazott tanerők fegyelmi ok nélkül ne bocsáttassanak el; az oktatói rend országgyűlési és törvényhatósági érdekképviselő; hadviselt tanárok és tanítók szolgálati érdekeinek megvédése; zenetanárok kinevezése; iskolai kirándulások nevelői értéke; tanár- és tanítóhiány orvoslása; a tanári és tanítói korpótlékoknak működési pótlék képében való visszaállítása; a nemzetiségi nyelvek fakultatív tanítása; a címadományozások megszüntetése; az V. fiz. osztály megnyitása a tanárok számára; a 10%-os nyugdíjlevonás megszüntetése; a kezdő tanárok fizetésének felemelése; az iskolai kirándulások vasúti kedvezménye; a tüzharcos törvény megváltoztatása, hogy az oklevél, illetőleg alkalmazás nélkül bevonult tanárok frontszolgálati is beszámíttassék; a fizetések hozassanak az árak emelkedésével arányba. A kisebb jelentőségű ügyekben sikerült is a MATEESZ-nek eredményt elérni, de a fontosabb kéréseket eddig nem sikerült kedvező döntésre vinni.

**A felsőház tanítótagja.** — *Ferenczy Gábor* nyárádszentbenedeki ref. tanítót Marostorda vármegye felsőházi taggá választotta. A megválasztott az erdélyi magyarság érdekében értékes tevékenységet fejtett ki és kiváló személyi tulajdonságok ékesítik, de megválasztásában annak is határozott jelét látjuk, hogy most már a tanítói hivatást és a tanítói munkát is jobban megbecsülik.

**Halálozás.** — *Dr. Kemenes Illés*, a budapestvidéki tankerület kir. főigazgatója január 3-án Sopronban, az ottani bencés rendházban, ahová rövid pihenőre vonult, váratlanul elhunyt. Január 5-én a rend soproni kriptájában helyezték örök pihenőre. Elhúnytá súlyos vesztesége oktatásügyünknek. A tanítóképzés kérdései is őszintén érdekelték. Nem egy közgyűlésünkön megjelent s a gyűléseket követő közbeédeken, a fehérasztalnál tartalmas, gondolkodásra készítő, de a derűs oldalt sem mellőző felszólalásaival kedves, szeretetreméltó egyéniségének emlékét hagyta a tanítóképző tanárság körében. Munkásságára tisztelettel és elismeréssel gondol a képzői tanárság! — Utólag jutott tudomásunkra, hogy *Földes Ernő* gazd. tanár múlt év nov. 23-án elhunyt. Sokáig a községi áll. tanítóképzőnek volt a tanára s Erdély felszabadulása után került a kolozsvári áll. tanítóképzőhöz. A tanítóképzői gazdasági oktatás terén érdemeket szerzett és szolgálatának kezdete óta Egyesületünknek is hűséges tagja volt. Emlékét hálával és kegyelettel őrzik tanártársai és tanítványai!

**Nyugtázás.** — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1939. év II. és az 1940. év I. felére *Fraknoi Vilmos*; az 1941. év I. és II. felére *Klug K. György*, *Plot Hildegard* és *Takács Béla*; az 1941. év I. és II. felére *Venczel László*; az 1942. év I. felére *v. Losonczy György*; az 1942. év II. felére *Kaposi Károly*.

(Folytatás a köv. számban.)

Felelős szerkesztő és kiadó: *Molnár Oszkár*.